

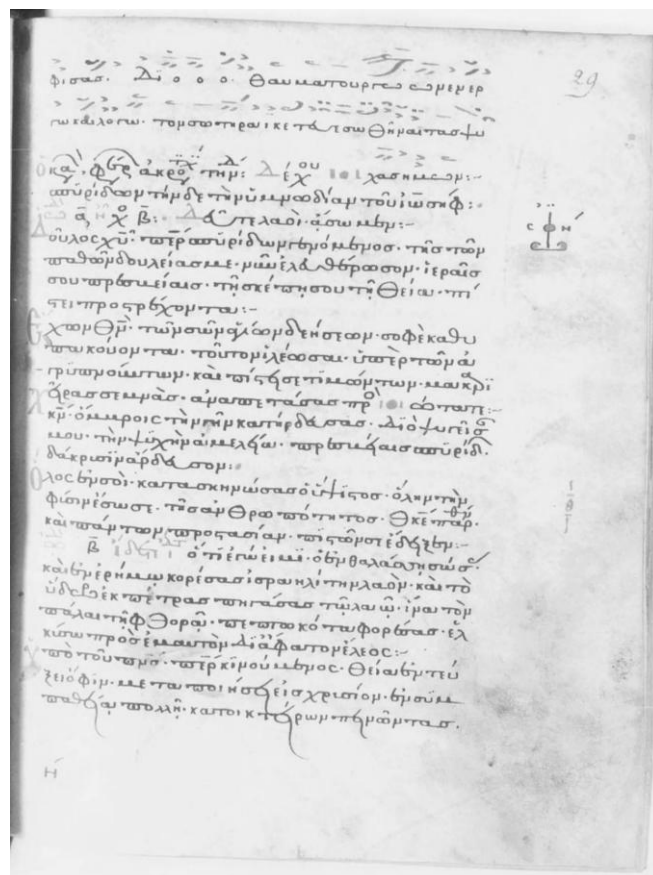
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ «ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Μαρία Σκουλά
Α.Μ.: 0909

ΙΩΣΗΦ ΤΟΥ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΚΑΝΟΝΑΣ
ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ

Εισαγωγή – Κριτική Έκδοση – Σχόλια

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπων καθηγητής: Στρατής Παπαϊωάννου

ΡΕΘΥΜΝΟ 2022

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
Χειρόγραφο από τον κώδικα Parisinus gr. 1623
της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Γαλλίας, f. 29r.
Πνευματικά Δικαιώματα: Κοινό Κτήμα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ο ανέκδοτος κανόνας του Ιωσήφ Υμνογράφου προς τιμήν του αγίου Σπυρίδωνος ως προς τη γνησιότητα.....	6
2. Η χειρόγραφη παράδοση.....	10
α) Η χειρόγραφη παράδοση του κειμένου.....	10
β) Οι σχέσεις των χειρογράφων.....	11
3. Η σχέση του κειμένου του κανόνα με τα σωζόμενα αγιολογικά αφηγηματικά και άλλα κείμενα για τον άγιο Σπυρίδωνα (BHG 1647-1648g, CPG 7987, 7884)..	13

B. ΙΩΣΗΦ ΤΟΥ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΚΑΝΟΝΑΣ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ – ΣΧΟΛΙΑ

1. Sigla.....	28
2. Κριτική έκδοση	29
3. Σχόλια.....	38
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	40
1. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	40
2. ΠΗΓΕΣ	40
α. Ελληνόγλωσσες.....	40
β. Ξενόγλωσσες	42
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	43

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

AHG	<i>Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta Italiae Inferioris</i> , Joseph Schirò <i>consilio et ductu edita</i> , 13 τόμ., Ρώμη 1966-1983.
BHG	<i>Bibliotheca Hagiographica Graeca</i> , 3 τόμ., επιμ. F. Halkin, Βρυξέλλες 1957 (Subsidia Hagiographica, 8a); <i>Novum Auctarium Bibliothecae Hagiographicae Graecae</i> , Βρυξέλλες 1984 (Subsidia Hagiographica, 65).
CPG	<i>Clavis Patrum Graecorum</i> , 5 τόμ., επιμ. M. Geerard, Τερνχάουτ 1974-1987; M. Geerard και J. Noret, <i>Supplementum</i> , Τερνχάουτ 1998.
EEBS	<i>Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν</i> , Ἀθήνα 1924-
EEΦΣΠΑ	<i>Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν</i> , Ἀθήνα.
PG	<i>Patrologiae Cursus Completus</i> , Series Graeca, 161 τόμ., επιμ. J. P. Migne, Παρίσι 1857-1866.

B. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

I ¹	La Vie par Théodore de Paphos
II	La Vie anonyme du Laurentianus
III	La Métaphore anonyme
IV	La Vie abrégée
PG 116	Συμῶν Μεταφραστής, <i>Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Σπυρίδωνος ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος</i> , PG 116, 417A-468A.

Γ. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

αι.	αιώνα(ς)
αρ.	αριθμός
βλ.	βλέπε
έκδ.	έκδοση(ς)
επιμ.	επιμέλεια / επιμελητής
θεοτ.	θεοτοκίον
μτφρ.	μετάφραση
ό.π.	όπως παραπάνω
περ.	περίπου
πιθ.	πιθανώς
πρβλ.	πράβαλε
σ.	σελίδα / σελίδες
στ.	στίχος / στίχοι
τόμ.	τόμος / τόμοι
τριαδ.	τριαδικόν
φ. / φφ.	φύλλο / φύλλα
χ.ό.	χωρίς όνομα (εκδότη)

Δ. ΛΟΙΠΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Αρχιμ.	αρχιμανδρίτης
Μον.	μοναχός
π.	πατήρ
Πρωτοπρ.	πρωτοπρεσβύτερος

¹ Οι βίοι του αγίου Σπυρίδωνος I, II, III, IV εμπεριέχονται στο σύγγραμμα του Paul van den Ven, *La Légende de S. Spyridon Évêque de Trimithonte* (Bibliothèque du Muséeon, τόμ. 33), Λέβεν, Publications Universitaires-Institut Orientaliste, 1953, σ. 1-103, 104-128, 129-172, 173-179.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σ' αυτόν τον οποίο «οὐ τὴν γῆν διὰ τὸ πρᾶον [...] ἀλλ' αὐτοὺς κληρονομήσας τοὺς οὐρανοὺς»,² στον ἅγιο Σπυρίδωνα τον θαυματουργό, είναι αφιερωμένος ο παρών κανόνας του Ιωσήφ Υμνογράφου ἢ και Ξένου κατά τον Νικηφόρο Κάλλιστο Ξανθόπουλο. Καθώς προ αυτού ο Ιωάννης Δαμασκηνός και ο Κοσμάς Μελωδός ανύμνησαν μέσω των κανόνων τους τις δεσποτικές και θεομητορικές εορτές, ο Ιωσήφ Υμνογράφος ασχολήθηκε κυρίως με την εξύμνηση των αγίων.

Η παρούσα εργασία αποτελεί την πρώτη έκδοση (editio princeps) και μάλιστα κριτική του μέχρι πρότινος ανέκδοτου κανόνα του Ιωσήφ Υμνογράφου προς τιμήν του αγίου Σπυρίδωνος, ο οποίος βρισκόταν έως σήμερα στα χειρόγραφα μόνο Μηναία. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει την εισαγωγή, όπου αρχικά εξετάζεται ο συγκεκριμένος κανόνας ως προς τη γνησιότητα. Εν συνεχεία γίνεται αναφορά στη χειρόγραφη παράδοση του κειμένου του κανόνα και στη σχέση του με τα σωζόμενα αγιολογικά αφηγηματικά και άλλα κείμενα για τον ἅγιο Σπυρίδωνα.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η κριτική έκδοση του κειμένου, για την πραγματοποίηση της οποίας μελετήθηκαν συνολικά τέσσερις κώδικες. Τέλος, ακολουθεί μερικός σχολιασμός του κανόνα σε σχέση και με άλλα υμνογραφικά κείμενα.

Και σ' αυτό το σημείο θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στον ακαδημαϊκό μου σύμβουλο και επιβλέποντα καθηγητή κ. Στρατή Παπαϊωάννου για την εποικοδομητική συνεργασία που είχαμε κατά τη διάρκεια των σπουδών μου, αλλά και για τις πολύτιμες συμβουλές και υποδείξεις που μου παρείχε κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Ευχαριστώ επίσης εγκαρδίως τα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς επιτροπής, τον καθηγητή κ. Μανόλη Πατεδάκη και την καθηγήτρια κα Μαρίνα Δετοράκη, για τις χρήσιμες παρατηρήσεις τους πάνω στην εν λόγω εργασία. Θερμές ευχαριστίες οφείλω επίσης στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος και στην Ιερά Μονή Μεγάλου Μετεώρου για την παραχώρηση των φωτογραφικών λήψεων από τα χειρόγραφα. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ βαθέων τους γονείς μου Εμμανουήλ και Μανωλία, τη γιαγιά μου Ευαγγελία, καθώς και τον αδελφό μου Κώστα για τη στήριξή τους.

² PG 116, 417B.

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ο ανέκδοτος κανόνας του Ιωσήφ Υμνογράφου προς τιμήν του αγίου Σπυριδώνος ως προς τη γνησιότητα

Ο Ιωσήφ Υμνογράφος³ συνέθεσε συνολικά 466 κανόνες των 8 ήχων.⁴ Στον παρόν κεφάλαιο θα διερευνήσουμε τον κανόνα του Ιωσήφ Υμνογράφου προς τιμήν του αγίου Σπυριδώνος ως προς τη γνησιότητα, συσχετίζοντάς τον με άλλους γνήσιους κανόνες του.

Κατ' αρχάς οι περισσότεροι από τους κανόνες του Ιωσήφ Υμνογράφου είναι αφιερωμένοι σε αγίους και φέρουν ακροστιχίδα σχηματιζόμενη από τα πρώτα γράμματα όλων των τροπαρίων του κανόνα, η οποία αποτελεί ένα πλήρες ιαμβικό τρίμετρο και επεκτείνεται πέραν τούτου με το όνομα του ποιητή «Ίωσήφ» που το απαρτίζουν τα αρχικά γράμματα των τροπαρίων τη θ' ωδής.⁵ Εξετάζοντας λοιπόν αυτό το εξωτερικό γνώρισμα στον ανέκδοτο κανόνα προς τιμήν του αγίου Σπυριδώνος αλλά και σε άλλους γνήσιους κανόνες του Ιωσήφ, επιβεβαιώνεται η παραπάνω διαπίστωση:

«Δέχου, Σπυρίδων, τήνδε τὴν ὕμνωδιαν, τοῦ Ἰωσήφ.»⁶

«Ἕμνοις σε μέλω προφρόνως, Ἑρμιόνη. Ἰωσήφ.»⁷

«Κύριλλον ὕμνω, τὸν πρόεδρον Γορτύνης. Ἰωσήφ.»⁸

«Σευηριανὸν ἄσμασιν περιστέφω. Ἰωσήφ.»⁹

«Μέγιστος αἶνος τῆ μεγίστη Δευτέρα. Ἰωσήφ.»¹⁰

«Σεπτὸς πέφυκεν ὕμνος εἰς σεπτὴν Τρίτην. Ἰωσήφ.»¹¹

«Πρώτην δέησιν, Θωμᾶ, ταύτην σοι φέρω. Ἰωσήφ.»¹²

«Γῶ δημαγωγῶ τῶν νόων τιμὴ πρέπει. Ἰωσήφ.»¹³

«Χαρᾶς δοχεῖον σοὶ πρέπει χαίρειν μόνη. Ἰωσήφ.»¹⁴

³ Για τον βίο του Ιωσήφ Υμνογράφου βλ. <https://www.degruyter.com/database/PMBZ/entry/PMBZ25664/html>. Ευτύχιος Τωμαδάκης, *Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος: Βίος καὶ ἔργον*, («Αθηνά» Σύγγραμμα περιοδικόν της εν Αθήναις Επιστημονικῆς Εταιρείας, Σειρά διατριβῶν καὶ μελετημάτων 11), Αθήνα, Τυπογραφεῖον Ἀδελφῶν Μυρτίδη, 1971, σ. 29-73.

⁴ Ευτύχιος Τωμαδάκης, *Ἰωσήφ...*, ὁ.π., σ. 107-203. Εν τῷ μεταξύ ἡ συνεχιζόμενη ἐρευνα ἔχει προσθέσει καὶ νέους ἀγνωστους ὕμνους στον κατάλογο του Ε. Τωμαδάκη (βλ. Θεοχάρης Δετοράκης, *Βυζαντινὴ φιλολογία: Τὰ πρόσωπα καὶ τὰ κείμενα*, τόμ. Β', Ηράκλειο Κρήτης, χ.ό., 2003, σ. 486).

⁵ *Ο.π.*, σ. 89· Ευτύχιος Τωμαδάκης, *Ἄσματα τοῦ Τριωδίου ἐρανισθέντα ἐκ κωδίκων τῆς Κάτω Ἰταλίας*, τόμ. Β', Αθήνα, Σύλλογος πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων, 2004, σ. 419, 424, 428· Νικόλαος Τωμαδάκης, «Ἡ γλῶσσα Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου», *ΕΕΦΣΠΑ*, τόμ. 23, 1972-1973, σ. 22· Θεοχάρης Δετοράκης, *Βυζαντινὴ...*, ὁ.π., τόμ. Β', σ. 487· Ανδρέας Φυτράκης, *Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος καὶ Ἰωσήφ ὁ Στουδίτης καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν (Κρίσεις καὶ Παρατηρήσεις)*, Αθήνα, χ.ό., 1970, σ. 11-14, 19· Θεόδωρος Ξύδης, *Βυζαντινὴ ὕμνογραφία*, Αθήνα, Εκδόσεις Νικόδημος, 1978, σ. 152.

⁶ Αυτὴ εἶναι ἡ ακροστιχίδα του παρόντος κανόνος που ἐκδίδουμε. Τον κανόνα αὐτὸν ἀναφέρει καὶ ο Ευτύχιος Τωμαδάκης, *Ἰωσήφ...*, ὁ.π., σ. 132-133.

⁷ Joseph Schirò (ἐπιμ.), *AHG, τόμος Α': Canones Septembris*, Ada Debiasi Gonzato *collegit et instruxit*, Ρώμη, 1966, σ. 88.

⁸ *Ο.π.*, τόμ. Α', σ. 98.

⁹ *Ο.π.*, τόμ. Α', σ. 158.

¹⁰ Ευτύχιος Τωμαδάκης, *Ἄσματα...*, ὁ.π., τόμ. Β', σ. 252.

¹¹ *Ο.π.*, σ. 268.

¹² Paraskevi Toma (ἐπιμ.), *Joseph the Hymnographer: Kanones on Saints According to the Eight Modes (Critical Edition)*, (Byzantinistische Studien und Texte 12), Βιέννη-Ζυρίχη, LIT Verlag GmbH & Co. KG, 2018, σ. 1.

¹³ *Ο.π.*, σ. 103.

¹⁴ Νικόλαος Τωμαδάκης, *Συλλάβιον βυζαντινῶν μελετῶν καὶ κειμένων, Τεῦχος Α': Ἡ Ἀκάθιστος ἑορτὴ καὶ ἡ ὕμνολογία της*, Αθήνα, Τυπογραφεῖον Ἀδελφῶν Μυρτίδη, 1964, σ. 16, 44· Επιφάνιος

«Δέχου ὕμνον, παμμακάκρ Στέφανε, τοῦ Ἰωσήφ.»¹⁵
«Τὴν ὀγδόην δέησιν, ὦ μάκαρ, δέχου, τοῦ Ἰωσήφ.»¹⁶

Εκτός ὅμως ἀπὸ το ἐξωτερικὸ κριτήριον τῆς ἀκροστιχίδας θὰ ἀναζητήσουμε πρὸς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος τοῦ κανόνα πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ ἐσωτερικὰ κριτήρια τῆς ποιήσεως τοῦ Ἰωσήφ Ὑμνογράφου, τὰ ὁποῖα σχετίζονται μετὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴ μορφή (γλῶσσα, ὕφος, μέτρο, μέλος).¹⁷ Σύμφωνα μετὰ τὸν Ε. Τωμαδάκη ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος συνιστοῦν τὸ βασικότερον κριτήριον, ὅταν τίθεται πρόβλημα περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ἔργων τοῦ Ἰωσήφ Ὑμνογράφου,¹⁸ κάτι ποῦ ἐξετάζεται φυσικὰ καὶ σε περιπτώσεις ἄλλων ὑμνογράφων.¹⁹

Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον ἤδη ἀναφέρθηκε ὅτι οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς κανόνες τοῦ Ἰωσήφ Ὑμνογράφου εἶναι ἀφιερωμένοι σε ἁγίους, ὅπως καὶ στὴν παρούσα ἐργασία στὸν ἅγιον Σπυρίδωνα, ἀλλὰ καὶ σε ἄλλους ἁγίους ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἀναφέρουμε ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ τὸν Θωμά, τὸν Δημήτριον, τὸν Στέφανον, τὸν Ἰωάννη Χρυσόστομον, τὸν Χριστόφορον, τὸν Παντελεήμονα,²⁰ τὸν Σεηριανόν, τὸν Βαρισαββά, τὸν Κορνοῦτον, τὸν Ἰουλιανόν τὸν πρεσβύτερον²¹ ἀλλὰ καὶ τὶς ἁγίας Ἐρμιόνη, Σωσσάνη καὶ Ριψιμία.²²

Τώρα ἐρχόμενοι στὴ μορφή θὰ διερευνήσουμε ἀρχικὰ τὸ γλωσσικὸ ὑπόβαθρον τοῦ κανόνα πρὸς τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα σε σύγκρισιν καὶ μετὰ ἄλλους γνήσιους κανόνες τοῦ Ἰωσήφ Ὑμνογράφου. Ἡ γλῶσσα τοῦ εἶναι ἡ λόγια συντηρητικὴ τῆς ὑμνογραφίας τοῦ 8ου καὶ 9ου αἰῶνα, ποῦ ὅμως ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἀρχαιοπρεπέστερη γλῶσσα τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ.²³

Τὸν Ἰωσήφ Ὑμνογράφο διακρίνει ἐντονα ἐπίσης ἡ γλωσσοπλαστικὴ ἰκανότης μετὰ λέξεις ποῦ ἀκόμη στα λεξικά εἶναι ἐντελῶς ἀθησαύριστες ἢ ἀθησαύριστες ὡς πρὸς τὴ σημασίαν εἴτε ἀκόμη φέρονται νὰ ἀπαντοῦν ἀρχικὰ σε συγγραφεῖς μεταγενέστερους τοῦ Ἰωσήφ.²⁴ Στὸν παρόντα κανόνα γιὰ τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα ἐντοπίζονται δύο λέξεις

Θεοδωρόπουλος (Ἀρχιμ.), *Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος μετὰ ἐρμηνείας*, Τροϊζήνα, Ἐκδόσεις Ἱεροῦ Ἠσυχαστηρίου Κεχαριτωμένης Θεοτόκου Τροϊζήνης, 1969, σ. 34.

¹⁵ Paraskevi Toma (ἐπιμ.), *ὁ.π.*, σ. 185.

¹⁶ *Ὁ.π.*, σ. 278.

¹⁷ Γιὰ τὴν κριτικὴν τῆς γνησιότητος βλ. Ἰωάννης Συκουτρής, *Μελέται καὶ ἄρθρα*, Ἀθήνα, Ἐκδόσεις τοῦ Αἰγαίου, 1956, σ. 182-185.

¹⁸ Εὐτύχιος Τωμαδάκης, *Ἰωσήφ...*, *ὁ.π.*, σ. 93. Πρβλ. Νικόλαος Τωμαδάκης, «Ἡ γλῶσσα Ἰωσήφ...», *ὁ.π.*, σ. 22.

¹⁹ Γιὰ τὸν Ῥωμανὸν Μελωδὸν γιὰ παράδειγμα ὁ Λιβαδάρας θεωρεῖ ὡς στοιχεῖα ποῦ συνθέτουν τὸν προσωπικὸν χαρακτήρα τοῦ ποιητῆ τὸ ὕφος, τὴ γλῶσσα καὶ τὴ σύνταξιν, τὴ δομὴν, τὸν ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν διάλογον καὶ τὸν δογματικὸν ὀπλισμὸν, καὶ ἡ ὑπαρξὴ τῶν κοινῶν αὐτῶν ἐσωτερικῶν χαρακτηριστικῶν ἀποτελεῖ βέβαιη ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος ἢ νοθείας τῶν ὕμνων ἐκείνων ἐκ τῶν ὁποίων αὐτὰ ἀπουσιάζουν (βλ. Νικόλαος Λιβαδάρας, *Τὸ πρόβλημα τῆς γνησιότητος τῶν ἀγιολογικῶν ὕμνων τοῦ Ῥωμανοῦ*, [διδακτορικὴ διατριβή], Ἀθήνα, 1959, σ. 16, 38).

²⁰ Γιὰ τοὺς κανόνες ποῦ εἶναι ἀφιερωμένοι στοὺς ἁγίους Θωμά, Δημήτριον, Στέφανον, Ἰωάννη Χρυσόστομον, Χριστόφορον καὶ Παντελεήμονα βλ. Paraskevi Toma (ἐπιμ.), *ὁ.π.*, σ. 1-90, 91-102, 172-265, 266-288, 308-321, 322-333 ἀντίστοιχα.

²¹ Γιὰ τοὺς κανόνες ποῦ εἶναι ἀφιερωμένοι στοὺς ἁγίους Σεηριανόν, Βαρισαββά, Κορνοῦτον καὶ Ἰουλιανόν τὸν πρεσβύτερον βλ. Joseph Schirò (ἐπιμ.), *ὁ.π.*, τόμ. Α', σ. 158-167, 178-184, 211-218, 227-235 ἀντίστοιχα.

²² Γιὰ τοὺς κανόνες ποῦ εἶναι ἀφιερωμένοι στις ἁγίας Ἐρμιόνη, Σωσσάνη καὶ Ριψιμία βλ. Joseph Schirò (ἐπιμ.), *ὁ.π.*, τόμ. Α', σ. 88-97, 269-279, 387-396 ἀντίστοιχα.

²³ Εὐτύχιος Τωμαδάκης, *Ἰωσήφ...*, *ὁ.π.*, σ. 93.

²⁴ Νικόλαος Τωμαδάκης, «Ἡ δὴθεν “μεγάλῃ σιγῇ” τῶν γραμμάτων ἐν Βυζαντίῳ (650-850): Ἀρχαιογνωσία καὶ πνευματικαὶ ἐκδηλώσεις», *ΕΕΒΣ*, τόμ. 38, 1971, σ. 24· Νικόλαος Τωμαδάκης, «Ἡ γλῶσσα Ἰωσήφ...», *ὁ.π.*, σ. 23· Νικόλαος Τωμαδάκης, «Ὑμνογραφικά: Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta Italiae Inferioris, Joseph Schirò consilio et ductu edita III, VI, IX», *Ἀθηνά*, τόμ. 75, 1974-1975, σ. 432· Νικόλαος Τωμαδάκης, «Βυζαντινὰ λεξικογραφικά (ἐπὶ τινος ἀστόχου

όλως αθησαύριστες στα λεξικά και αυτές είναι οι *προσκερατίζον* (στ. 155) και *έπικερατίζειν* (στ. 160).

Ωστόσο εκτός από το λεξιλόγιο που αφορά στη φύση (και τον άνθρωπο) και είναι πλούσιο στα διάφορα ποιήματα του Ιωσήφ, μπορεί ακόμη κάποιος να διακρίνει σ' αυτά ομοιότητες ακόμη και σε ολόκληρες φράσεις και στίχους. Για παράδειγμα στον παραπάνω κανόνα για τον άγιο Θωμά διαβάζουμε τους στίχους «*ῥῦσαι ἡμᾶς [...] / τῆς αἰωνίου κολάσεως*» (στ. 23-24), «*ῥυσθῆναι / [...] καὶ τῆς κατακρίσεως / καὶ φρικτῆς ἐν τῷ ἔθῃ κολάσεως*» (στ. 42-45). Από την άλλη στον παρόντα κανόνα για τον άγιο Σπυρίδωνα διαβάζουμε τους στίχους «*βοήθει μοι [...] κολάσεως ἐξαίρων με φρικτῆς / καὶ τῆς αἰωνιζούσης ἐκεῖσε κατακρίσεως*» (στ. 294-297). Και στον κανόνα για τον άγιο Βαριθαββά²⁵ εμφανίζονται οι στίχοι «*λύτρωσαι [...] / καὶ τῆς αἰωνίου κατακρίσεως*» (στ. 63-65).

Παράλληλα στον κανόνα προς τιμὴν του Μιχαήλ Αρχαγγέλου²⁶ υπάρχουν οι στίχοι «*ιάτρευσον τὰ τραύματα / τὰ τῆς καρδίας μου*» (στ. 66-67) και στον κανόνα που εκδίδουμε προς τιμὴν του αγίου Σπυρίδωνος υπάρχουν οι παρόμοιοι στίχοι «*Ίάτρευσον τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς μου*» (στ. 82). Στον δε κανόνα προς τιμὴν του οσίου και ιερομάρτυρος Κυρίλλου²⁷ απαντούν οι στίχοι «*αἱμάτων δὲ ταῖς ροαῖς / καρδίας κατήρδευσας*» (στ. 131-132) και στον κανόνα προς τιμὴν του αγίου Σπυρίδωνος απαντά ο στίχος «*ὄμβροις τὴν γῆν κατήρδευσας*» (στ. 170).

Επιπλέον στον κανόνα που έχει γραφτεί για τη Μεγάλη Τρίτη²⁸ περιλαμβάνονται οι στίχοι «*ἐσωμάτωσας / σῶν ἐξ ἀγνῶν αἱμάτων*» (στ. 23-24), στον κανόνα για τον άγιο Κορωνάτο²⁹ οι στίχοι «*Ἐξ ἀγνῶν σου αἱμάτων / ἐσαρκώθη*» (στ. 129-130) και στον κανόνα για τον άγιο Σπυρίδωνα περιλαμβάνονται οι στίχοι «*ἐξ ἀγνῶν σου αἱμάτων σαρκούμενος*» (στ. 196). Στον κανόνα για τον άγιο Κορωνάτο³⁰ υφίστανται οι στίχοι «*Παρθένε / ἢ το φῶς τὸ ἄδυτον κηῖσασα*» (στ. 13-14) και στον κανόνα για τον άγιο Σπυρίδωνα υφίστανται οι παρόμοιοι στίχοι «*πανάμωμε Ἄγνη / φῶς ἢ τεκοῦσα τὸ ἄδυτον*» (στ. 300-301).

Στον κανόνα προς τιμὴν του αγίου Ιουλιανού³¹ του πρεσβυτέρου απαντούν οι στίχοι «*εὐλογητὸς εἶ ὁ Θεὸς / ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν*» (στ. 138-139, 145-146, 159-160) ὅπως ακριβῶς και στον κανόνα προς τιμὴν του αγίου Σπυρίδωνος (στ. 222-224) αλλά και του αγίου Στεφάνου³² (στ. 96-97, 105-106, 114-115, 123-124) και της αγίας Σωσάννης³³ (στ. 180-181, 187-188). Επίσης, στον προαναφερθέντα κανόνα για τον άγιο Στέφανο υπάρχουν οι στίχοι «*ὑπὸ τὴν σκέπην σου ἀεὶ, ἄγιε, ὡς σωστικὴν προστρέχουμεν πάντες*» (στ. 64-65), στον κανόνα για τον άγιο Παντελεήμονα³⁴ υπάρχουν οι στίχοι «*πρέσβευε, σοφέ, / τοὺς πιστῶς προστρέχοντας / ὑπὸ τὴν σκέπην σου*» και στον κανόνα για τον άγιο Σπυρίδωνα υπάρχουν οι στίχοι «*κῶν ἐλευθέρωσον / ἱεραῖς σου πρεσβείαις / τῆ σκέπη σου τῆ θεία / πίστει προστρέχοντα*» (στ. 4-7).

Στον προαναφερθέντα κανόνα προς τιμὴν του αγίου Παντελεήμονος διαβάζουμε τους στίχους «*Δεσμίους ὄντας παθῶν / σῆ μεσιτεία λῦσον, ἄγνη παρθένε, ἢ τὰ ἄλυστα*

“Συμπληρώματος” τοῦ LS Κωνστ.», *ΕΕΒΣ*, τόμ. 41, 1974, σ. 470· Θεοχάρης Δετοράκης, *Βυζαντινὴ...*, ὁ.π., τόμ. Β', σ. 487.

²⁵ Joseph Schirò (επιμ.), ὁ.π., τόμ. Α', σ. 178-184.

²⁶ Paraskevi Toma (επιμ.), ὁ.π., σ. 103-112.

²⁷ Joseph Schirò (επιμ.), ὁ.π., τόμ. Α', σ. 98-107.

²⁸ Ευτύχιος Τωμαδάκης, *Ἄσματα...*, ὁ.π., τόμ. Β', σ. 268-278.

²⁹ Joseph Schirò (επιμ.), ὁ.π., τόμ. Α', σ. 211-218.

³⁰ *Ο.π.*, τόμ. Α', σ. 211-218.

³¹ *Ο.π.*, τόμ. Α', σ. 227-235.

³² Paraskevi Toma (επιμ.), ὁ.π., σ. 196-204.

³³ Joseph Schirò (επιμ.), ὁ.π., τόμ. Α', σ. 269-279.

³⁴ Paraskevi Toma (επιμ.), ὁ.π., σ. 322-333.

δεσμά διαρρήξασα» (στ. 175-178) και στον κανόνα προς τιμήν του αγίου Σπυρίδωνος διαβάζουμε τους στίχους «τῶν κακῶν μου / δεσμά διάρρηξον / τῆ μεσιτεία σου» (στ. 92-94). Στον κανόνα για την αγία Σωσάννη³⁵ περιλαμβάνονται οι στίχοι «ναοὺς κατέαξεν / εἰδώλων» (στ. 127-128), «Φωτὶ τῷ σῶ με, ἀγνή, καταύγασον» (στ. 249) και ομοίως στον κανόνα για τον άγιο Σπυρίδωνα περιλαμβάνονται οι στίχοι «εἰδώλων δὲ κατέαξας βωμοὺς» (στ. 277), «μετανοίας ἀκτίσι / καταύγασον με, μόνη Ἀγαθὴ» (στ. 302-303). Στον κανόνα για τον άγιο Κύριλλο³⁶ υπάρχει ο στίχος «συντρίβων ναοὺς εἰδώλων» (στ. 41). Τέλος, στον κανόνα για την αγία Ριψιμία³⁷ διαβάζουμε τον στίχο «Ἰάσεις ἀναβλύζεις» (στ. 214) και στον κανόνα για τον άγιο Σπυρίδωνα διαβάζουμε τον στίχο «Ἰάσεις τελῶν» (στ. 215).

Σχετικά με το ύφος του Ιωσήφ Υμνογράφου παρατηρούμε ότι συχνά απαντά στην ποίησή του το σχήμα λόγου της μεταφοράς. Κι εκεί συναντούμε ομοιότητες ανάμεσα στους κανόνες του, όπως για παράδειγμα στον κανόνα προς τιμήν του αγίου Θωμά³⁸ όπου υπάρχουν οι στίχοι «τὴν καταγιδα τῶν παθῶν / στῆσον» (στ. 66-67) και στον κανόνα προς τιμήν του αγίου Σπυρίδωνος όπου υπάρχουν οι παρόμοιοι στίχοι «στῆσον τὰ ρεύματα / τῶν παθῶν» (στ. 79-80). Ενώ στον κανόνα για την αγία Εμίονη³⁹ διαβάζουμε τους στίχους «ἰάσεων ἔβλυσας πελάγη / καὶ ποταμοὺς νοσημάτων ἐξήρανας» (στ. 14-15) και στον προαναφερθέντα κανόνα για τον άγιο Κύριλλο διαβάζουμε τον στίχο «τοὺς χειμάρρους τῆς ἀνομίας ἐξήρανας» (στ. 102).

Ὡς προς τα μέτρα ο Ιωσήφ Υμνογράφος χρησιμοποιεῖ τα ρυθμοτονικά.⁴⁰ Ὅσον αφορά στο μέλος των ποιημάτων ο Ιωσήφ δεν υπήρξε μελωδός κι αυτό καταδεικνύεται από τους ειρμούς των κανόνων που χρησιμοποίησε, τους οποίους δανειζόταν από προγενέστερους αυτού υμνογράφους όπως τον Ιωάννη Δαμασκηνό, τον Ανδρέα Κρήτης, τον Κοσμὰ Μελωδό και τον Γερμανό Α΄ πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, ενώ τα κοντάκια του μέλισε με βάση τους ύμνους του Ρωμανού Μελωδού.⁴¹ Επομένως τα τροπάρια του Ιωσήφ θεωρούνται προσόμοια.⁴²

Θα παραθέσουμε ορισμένα παραδείγματα ειρμών τους οποίους ο Ιωσήφ έχει δανειστεί, για να συνθέσει τα δικά του τροπάρια. Κατ' αρχάς οι ειρμοί της α΄, γ΄, δ΄ ωδής του παρόντος κανόνος για τον άγιο Σπυρίδωνα είναι ελλημμένοι από τον *Ἀναστάσιμο Κανόνα* του Κοσμὰ μοναχού,⁴³ ο ειρμός της β΄ ωδής από το *Ποίημα πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως* του Ιωάννου μοναχού,⁴⁴ ο ειρμός της ε΄, θ΄ ωδής από τον *Ἀναστάσιμο Κανόνα* του Ιωάννου μοναχού,⁴⁵ ο ειρμός της ζ΄, ζ΄ ωδής από το *Ποίημα τῆς Μεγάλῃ Δευτέρᾳ* του Κοσμὰ μοναχού,⁴⁶ ο ειρμός της η΄ ωδής από έτερον *Ἀναστάσιμο Κανόνα* του Ιωάννου μοναχού.⁴⁷

³⁵ Joseph Schirò (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Α΄, σ. 269-279.

³⁶ *Ο.π.*, τόμ. Α΄, σ. 98-107.

³⁷ *Ο.π.*, τόμ. Α΄, σ. 387-396.

³⁸ Paraskevi Toma (επιμ.), *ό.π.*, σ. 1-11.

³⁹ Joseph Schirò (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Α΄, σ. 88-97.

⁴⁰ Ευτύχιος Τωμαδάκης, *Ἰωσήφ...*, *ό.π.*, σ. 93.

⁴¹ Ευτύχιος Τωμαδάκης, *Ἰωσήφ...*, *ό.π.*, σ. 93-94· Ανδρέας Φυτράκης, *ό.π.*, σ. 11, 23· Δοσίθεος (Αρχιμ.), *Τριώδια Πεντηκοσταρίου Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου*, Αθήνα, Επτάλοφος ΑΒΕΕ-Ιερά Μονή Παναγίας Τατάρνης Ευρυτανίας, 1995, σ. 15.

⁴² Ευτύχιος Τωμαδάκης, *Ἰωσήφ...*, *ό.π.*, σ. 94· Δοσίθεος (Αρχιμ.), *ό.π.*, σ. 15. Για τα προσόμοια τροπάρια βλ. Stratis Papaioannou, «Sacred Song», στο Stratis Papaioannou (επιμ.), *The Oxford Handbook of Byzantine Literature*, New York, Oxford University Press, 2021, σ. 440-441, 452.

⁴³ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης και Σπυρίδων Λαυριώτης (Μον.) (επιμ.), *Εἰρμολόγιον*, (Αγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη 9), Chennevieres-sur-Marne (Seine & Oise), χ.ό., 1932, σ. 37-38.

⁴⁴ *Ο.π.*, σ. 41.

⁴⁵ *Ο.π.*, σ. 34.

⁴⁶ *Ο.π.*, σ. 39.

⁴⁷ *Ο.π.*, σ. 35.

2. Η χειρόγραφη παράδοση

α) Η χειρόγραφη παράδοση του κειμένου

Ο κανόνας του Ιωσήφ Υμνογράφου προς τιμήν του αγίου Σπυρίδωνος παραδίδεται συνολικά από τέσσερις κώδικες. Η παρουσίαση των κωδίκων παρακάτω θα γίνει με χρονολογική σειρά.

α₁. **A: Atheniensis EBE 2267** [περγαμινή, 11ος αι., φφ. 234, 220×190 mm, αρ. στίχων 34]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Πρόκειται για ένα Μηναίον Δεκεμβρίου-Φεβρουαρίου άνευ των συναξάρων.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Στον κώδικα υπάρχει χαράκωση. Η δε γραφή του είναι στρογγύλη τύπου Perlschrift. Ερυθρογραφία υφίσταται μόνο στα φύλλα 1 και 2, ενώ παρατηρούνται λιτά επίτιτλα από κυματοειδείς γραμμές με κιτρινωπό μελάνι στην αρχή κάθε μήνα και κάθε ημέρας. Η κατάσταση του χειρογράφου είναι εξαιρετικά κακή. Λόγω καταστροφής της ράχης ολόκληρο το χειρόγραφο έχει διαλυθεί σε λυτά φύλλα, των οποίων η αριστερή όα είναι κατεστραμμένη. Επίσης είναι αστάχωτο. Στο φύλλο 164v υπάρχει σημείωμα του 12ου αιώνας, όπως και αλλού υφίστανται σημειώματα στα αραβικά (κατά προτίμηση στην άνω άκρη της ώας του α' φύλλου των τετραδίων). Ο κώδικας αγοράστηκε το 1912, προερχόμενος από την Ιόπη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λίνος Πολίτης και Μαρία Πολίτη, *Κατάλογος χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος αρ. 1857-2500*, (Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 54), Ἀθήνα, Γραφεῖον Δημοσιευμάτων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1991, σ. 290.

α₂. **P: Parisinus gr. 1572** [περγαμινή, 13ος αι., φφ. 278, παλίμψηστο]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Πρόκειται για ένα Μηναίον Δεκεμβρίου και Ιανουαρίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Henri Omont, *Inventaire Sommaire des Manuscrits Grec de la Bibliothèque Nationale*, τόμ. Β', Paris, Alphonse Picard Librairie, 1888, σ. 98.

α₃. **Pa: Parisinus gr. 1623** [περγαμινή, 14ος αι., φφ. 181]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Πρόκειται για ένα Μηναίον Δεκεμβρίου, ενώ περιέχει ακόμη διάφορες προφητείες και προσευχές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Henri Omont, *Inventaire Sommaire des Manuscrits Grec de la Bibliothèque Nationale*, τόμ. Β', Paris, Alphonse Picard Librairie, 1888, σ. 108.

α₄. **M: Meteor. Metamorphoseos 171** [χαρτί, 15ος αι., φφ. 331, 133×218 mm]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Πρόκειται για ένα Μηναίον Δεκεμβρίου που περιέχει μόνο τις ακολουθίες όχι όμως και τα συναξάρια. Σε κάποια μέρη, και κυρίως στις ώες, υπάρχουν οδηγίες εκ του τυπικού.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Οι διαστάσεις του γραπτού μέρους των φύλλων είναι 0,10×0,155. Τα φύλλα 2-4 γράφτηκαν από άλλο και κυρίως μεταγενέστερο χέρι από εκείνο του βιβλιογράφου Νείλου. Εν τέλει συσταχώθηκε στον κώδικα φύλλο από συναξάριο, το οποίο έχει γραφτεί κατά δύο σελίδες από τον βιβλιογράφο Νείλο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νίκος Βέης, *Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων: Κατάλογος περιγραφικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς μονὰς τῶν Μετεώρων, τόμ. Α΄, Μονὴ Μεταμορφώσεως (Μετέωρον)*, Αθήνα, Zeno Booksellers & Publishers, 1967, σ. 201.

β) Οι σχέσεις των χειρογράφων

Για να συγκροτήσουμε το στέμμα κωδίκων θα πρέπει πρώτα να διερευνήσουμε τις περιπτώσεις αλληλεξαρτήσεως των χειρογράφων που συμπεριελήφθησαν στην κριτική μας έκδοση. Και γι' αυτόν το λόγο θα μελετήσουμε τα ενδεικτικά σφάλματα που εμφανίζονται στη χειρόγραφη παράδοση είτε πρόκειται για συνδεδετικά και διαχωριστικά είτε για ιδιότυπα σφάλματα.

Αρχικά θα ξεκινήσουμε από τους δύο παλαιότερους κώδικες που είναι ο Α και ο Ρ. Παρατηρούμε λοιπόν ότι παρουσιάζουν συνολικά τα εξής δύο συνδεδετικά σφάλματα: στ. 153 *μάκαρ*, στ. 287 *τάφω*. Αυτό είναι ένα δείγμα πως προέρχονται από τον ίδιο κλάδο παράδοσης. Τα υπόλοιπα συνδεδετικά σφάλματα που εμφανίζουν οι κώδικες Α και Ρ είναι ορθογραφικά (στ. 13 *τιμόντων*), τονικά (στ. 161 *κραταιᾶ*, στ. 205 *θαυμαστή*, 250 *εἰληφῶς*, στ. 251 *καθῶς*) και σφάλματα γύρω από τις καταλήξεις (στ. 200 *οὔτως*). Τα λάθη αυτά οφείλονται συνήθως στην απροσεξία του αντιγραφέα και γι' αυτό δεν θα ληφθούν υπ' όψιν για την καταρτισμό του στέμματος.⁴⁸

Ο Ρ παρουσιάζει και ιδιότυπα σφάλματα όπως παραλείψεις μίας ή περισσοτέρων λέξεων (βλ. τίτλο, στ. 198), σφάλματα ορθογραφικά (στ. 18, 155, 282, 288), γραμματικά (στ. 6, 7, 106, 183, 202, 255, 282), παρανόνησης (στ. 118, 141), προσθήκης (στ. 197), κατάληξης (στ. 27). Αυτά οφείλονται στην αβλεψία του αντιγραφέα και γι' αυτό δεν λαμβάνονται υπ' όψιν στον καταρτισμό του στέμματος. Περιγράφονται δε αναλυτικά στο κριτικό υπόμνημα.

Ο Α εμφανίζει έξι ιδιότυπα σφάλματα που λειτουργούν διαχωριστικά έναντι των τριών άλλων κωδίκων (Ρ, Ρα, Μ): παράλειψη στον τίτλο της φράσης *Τοῦ Ἰωσήφ*, στ. 97 *ἐδείχθης μόνη*, στ. 116 παράλειψη του άρθρου *τῶν*, στ. 150 *τὴν νενεκρωμένην μου ψυχὴν*, στ. 152-160 παράλειψη ολόκληρου τροπαρίου, στ. 192 παράλειψη της φράσης *θεοχαρίτω τε*. Αυτό καταδεικνύει πως έχουν μεσολαβήσει δύο απολεσθέντα χειρόγραφα, που είναι απόγραφα του Α και τα έχουμε ονομάσει δ και ε, και από τα οποία αντιγράφηκαν ο Ρ και ο Ρα, όπως θα δείξουμε παρακάτω.

Ωστόσο ο Α παρουσιάζει και πολλά άλλα ιδιότυπα σφάλματα, όπως ορθογραφικά (στ. 18, 19, 25, 34, 35, 36, 40, 42, 43, 54, 57 [πιθ. σφάλμα από την προφορά], 69, 83, 91, 99, 105, 107, 109, 118, 135, 151, 181, 191, 206, 210, 211, 213, 230, 233, 237, 245, 246, 266, 273, 275, 277, 285 [διπλό σφάλμα], 286, 293, 297, 302), γραμματικά (στ. 11, 108, 122, 139, 148, 196, 205, 225, 228, 278, 296 [και τονικό σφάλμα], 299), τονικά (στ. 17, 29, 64, 108, 111, 113, 128, 134, 141, 207), σφάλματα διττογραφίας (στ. 9) και σφάλματα κατάληξης (στ. 123, 188, 198, 256, 283). Τα σφάλματα αυτά περιγράφονται αναλυτικά στο κριτικό υπόμνημα και δεν λαμβάνονται υπ' όψιν για τη συγκρότηση του στέμματος.

⁴⁸ Για την επιλογή του υλικού βλ. Ιωάννης Συκουτρής, *ό.π.*, σ. 174-176.

Επιπροσθέτως, ο Α παρουσιάζει δύο συνδεδετικά σφάλματα με τον Ρα: στ. 153 *μάκαρ*, στ. 244 *μάκαρ*. Το παραπάνω συνδεδετικό σφάλμα του στ. 153 που είναι κοινό στους Α, Ρ, Ρα λειτουργεί διαχωριστικά ως προς τον Μ. Από την άλλη το προαναφερθέν συνδεδετικό σφάλμα του Α και Ρα στον στ. 244 δρα διαχωριστικά ως προς τον Ρ και Μ. Επομένως, συμπεραίνεται πως ο Ρα αντλεί και από άλλο πρότυπο, που είναι απόγραφο του Α και το έχουμε ονομάσει ε. Μάλιστα το προαναφερθέν συνδεδετικό σφάλμα μεταξύ του Α και Ρ στον στ. 287 (*τάφω*) λειτουργεί διαχωριστικά έναντι του Ρα και απ' αυτό προκύπτει πως ο Ρ αντλεί από ένα άλλο απολεσθέν απόγραφο του Α, το οποίο έχουμε ονομάσει δ.

Τα υπόλοιπα συνδεδετικά σφάλματα του Α και του Ρα είναι ορθογραφικά (στ. 199 *καμψάκιν*, 258 *άσιγήτοις*, 284 *λαυρωτάτου*) και παράλειψης (στ. 223 παράλειψη της φράσης *εί ό*). Οφείλονται σε αβλεψία του αντιγραφέα και δεν λαμβάνονται υπ' όψιν στη συγκρότηση του στέμματος. Το ίδιο ισχύει και για τα συνδεδετικά σφάλματα του Ρ και Ρα, από τα οποία το ένα είναι τονικό (στ. 152 *πονηρά*) και το άλλο γραμματικό (στ. 229 *σεσαρκωμένον*).

Τα ιδιότυπα σφάλματα του Ρα οφείλονται στην απροσεξία του αντιγραφέα και γι' αυτό δεν λαμβάνονται υπ' όψιν κατά τη συγκρότηση του στέμματος. Σ' αυτά ανήκουν σφάλματα παράλειψης (στ. 20, 87), ορθογραφικά (στ. 32, 202), τονικά (στ. 76, 252) και γραμματικά (στ. 145, 155, 234-235, 293). Περιγράφονται δε αναλυτικά στο κριτικό υπόμνημα.

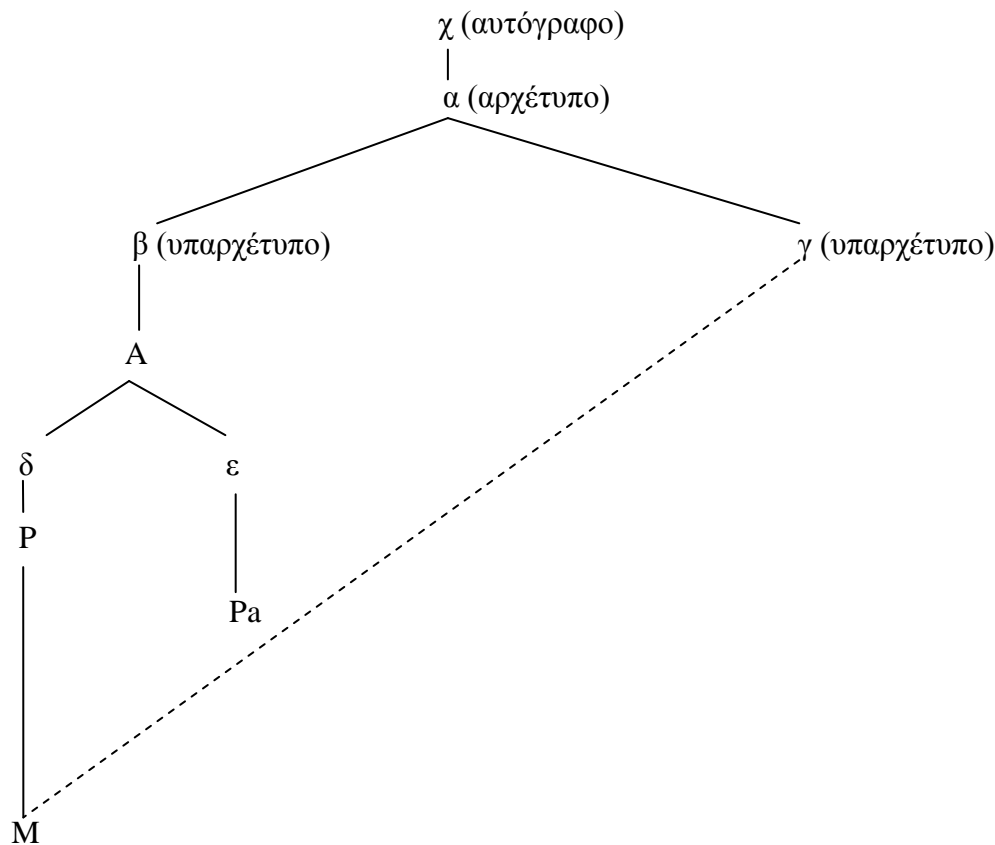
Ερχόμενοι στους κώδικες Ρ και Μ παρατηρούμε πως αυτοί εμφανίζουν τα εξής τέσσερα συνδεδετικά σφάλματα: παράλειψη ολόκληρης της β' ωδής, στ. 205 *δημιουργία*, στ. 227 *ύπάρχει*, στ. 234-241 παράλειψη ολόκληρου τροπαρίου, στ. 267 *Θεού*, στ. 277 *τέ*, στ. 305 *με λύτρωσαι*. Απ' αυτό φαίνεται πως ο Μ προέρχεται από τον ίδιο κλάδο παράδοσης με τον Ρ. Τα σφάλματα αυτά λειτουργούν διαχωριστικά έναντι του Ρα. Τα υπόλοιπα συνδεδετικά σφάλματα που εμφανίζουν ο Ρ και ο Μ είναι ορθογραφικά (στ. 263 *άσύγχητον*, 284 *λαβρωτάτου*, 294 *βοήθη*) και καθώς οφείλονται σε αβλέπτημα του αντιγραφέα δεν λαμβάνονται υπ' όψιν για τη συγκρότηση του στέμματος.

Παρ' όλα αυτά ο Μ παρουσιάζει και δύο δευτερογενείς γραφές: στ. 132 *δεινώς*, στ. 151 *ανάστησον*. Αυτές λειτουργούν διαχωριστικά ως προς τους κώδικες Α, Ρ, Ρα και φανερόνουν πως ο Μ έλαβε υπ' όψιν του και κάποιο άλλο υπαρχέτυπο, το οποίο έχουμε ονομάσει γ. Πρόκειται λοιπόν για το φαινόμενο της σύμφυσης.⁴⁹ Επιπλέον από τα τρία συνδεδετικά σφάλματα του Α και του Μ το ένα είναι ορθογραφικό (στ. 22 *όλως*), το άλλο γραμματικό-τονικό (στ. 202 *έπευλογή*) και το τελευταίο τονικό (στ. 163 *Θεογενήτορ*) και δεν λαμβάνονται υπ' όψιν για τον καταρτισμό του στέμματος.

Στον Μ παρατηρούνται και ιδιότυπα σφάλματα που οφείλονται στην απροσεξία του αντιγραφέα και γι' αυτό δεν λαμβάνονται υπ' όψιν στον καταρτισμό του στέμματος. Αυτά είναι σφάλματα ορθογραφικά (στ. 3, 93, 192, 228 [άνωθεν διορθώνεται], 231, 291, 297, 300), γραμματικά (στ. 6, 122, 172, 174, 196, 242, 292, 298), τονικά (στ. 213, 300), παράλειψης (στ. 197), κατάληξης (στ. 219), διττογραφίας (στ. 10), διόρθωσης (στ. 212) και τέλος σφάλματα που προέρχονται από τα συμφραζόμενα (στ. 123). Περιγράφονται δε αναλυτικά στο κριτικό υπόμνημα.

Βάσει όλων των προαναφερθέντων η γραφική παράσταση του στέμματος κωδίκων λαμβάνει την εξής μορφή:

⁴⁹ Για τη σύμφυση βλ. Martin West, *Κριτική τῶν κειμένων και τεχνική τῶν ἐκδόσεων*, Αθήνα, Δαίδαλος-Ι. Ζαχαρόπουλος, 1989, σ. 21-22· Paul Maas, *Κριτική τῶν κειμένων*, μτφρ.-σχόλια Ν. Χιονίδης, Αθήνα, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, 1984, (β' έκδ.), σ. 8-9· Ιωάννης Συκουτρής, *ό.π.*, σ. 176.

3. Η σχέση του κειμένου του κανόνα με τα σωζόμενα αγιολογικά αφηγηματικά και άλλα κείμενα για τον άγιο Σπυρίδωνα (BHG 1647-1648g, CPG 7987, 7884)

Στο παρόν κεφάλαιο θα παραθέσουμε αποσπάσματα του κανόνα, τα οποία συνδέονται με τον βίο του αγίου Σπυρίδωνος. Ο Ιωσήφ Υμνογράφος (περ. 816-883)⁵⁰ για τη συγγραφή του κανόνα προς τιμήν του Αγίου Σπυρίδωνος πιθανότατα έλαβε υπ' όψιν του τον βίο (I) που είχε γράψει ο Θεόδωρος Επίσκοπος Πάφου, ο οποίος είναι προγενέστερος του Ιωσήφ και έζησε στα μέσα του 7ου αιώνα.⁵¹ Σ' αυτόν το βίο εμπεριέχονται όλα όσα αναφέρει ο Ιωσήφ στον δικό του κανόνα. Μάλιστα στον ίδιο βίο στηρίχθηκε και ο μεταγενέστερος του Ιωσήφ Συμεών Μεταφραστής⁵² για τη σύνταξη του δικού του κειμένου.⁵³

⁵⁰ Ευτύχιος Τωμαδάκης, *Ιωσήφ...*, ό.π., σ. 42-43.

⁵¹ Παναγιώτης Χρήστου, *Έλληνική Πατρολογία, Τόμ. Ε': Γραμματεία της Πρωτοβυζαντινής Περιόδου (ΣΤ'-Θ' αιώνας)*, Θεσσαλονίκη, Εκδοτικός Οίκος Κυρομάνος, 1992, σ. 446· Δημήτριος Μπαλάνος, *Πατρολογία: Οί εκκλησιαστικοί Πατέρες και συγγραφείς των όκτώ πρώτων αιώνων*, Αθήνα, Τύπος Ι. Α. Αλευροπούλου & Σίας, 1930, σ. 536.

⁵² Ο Συμεών Μεταφραστής έζησε μετά τον Ιωσήφ Υμνογράφο, καθότι γεννήθηκε πιθανώς πριν από το 912 και πέθανε γύρω στο 1000 (βλ. Jan Olof Rosenqvist, *Η βυζαντινή λογοτεχνία από τον 6ο αιώνα ως την Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα, Εκδόσεις Κανάκη, 2008, σ. 131), δρώντας κατά το δεύτερο ήμισυ του 10ου αιώνα (βλ. Συμεών Πασχαλίδης, *Νικήτας Δαβίδ Παφλαγών: Το πρόσωπο και τò έργο του - Συμβολή στη μελέτη της προσωπογραφίας και της αγιολογικής γραμματείας της προμεταφραστικής περιόδου*, (Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται 28), Θεσσαλονίκη, Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών, 1999, σ. 307).

⁵³ Christian Høgel, *Symeon Metaphrastes: Rewriting and Canonization*, Κοπεγχάγη, Museum Tusulanum Press-University of Copenhagen, 2002, σ. 191. Κατά μία άλλη άποψη ο Συμεών Μεταφραστής συνέταξε τον βίο του Αγίου Σπυρίδωνος με βάση αρχαίες πηγές και έναν δημόδη βίο του Λεοντίου Νεαπόλεως Κύπρου, ο οποίος δεν σώζεται (βλ. Ιωάννης Ράμφος [Πρωτοπρ.], *Αγιολογικά μελετήματα*, προλεγόμενα Π. Β. Πάσχος, Αθήνα, χ.ό., 1987, σ. Α8).

Όσον αφορά στους βίους II και III παρατηρούμε ότι εμπεριέχουν μεν τα του βίου του αγίου Σπυριδωνος, όπως και ο βίος I που συνέγραψε ο Θεόδωρος Πάφου. Ωστόσο, καθώς παραδίδονται ανώνυμα και δεν γνωρίζουμε πότε γράφτηκαν, δεν είμαστε σε θέση να αποφανθούμε αν τους αξιοποίησε ο Ιωσήφ κατά τη συγγραφή του κανόνα του. Τέλος, ο βίος IV συνιστά περίληψη του προαναφερθέντος βίου I σε είκοσι σύντομα κεφάλαια.⁵⁴

α) Ωδή α΄. Τροπάριο γ΄: «Χεῖρας σεμνάς... τὴν γῆν κατήρδευσας»

Κάποτε ο Θεός παίδευε με ανομβρία τη νήσο Κύπρο και επικρατούσε σ' αυτήν δεινή ξηρασία.⁵⁵ Την ξηρασία ακολουθούσε η πείνα, την δε πείνα ακολουθούσε λοιμός.⁵⁶ Έτσι, από το μεγαλύτερο μέρος του πλήθους άλλοι είχαν ήδη πεθάνει και άλλοι κόντευαν να πάθουν το ίδιο.⁵⁷ Για να απαλλαγεί λοιπόν η νήσος απ' αυτό το μεγάλο δυστύχημα χρειαζόταν οπωσδήποτε τον προφήτη Ηλία ή κάποιον άλλον που θα μπορούσε να ανοίξει διά της προσευχής τους ουρανοί.⁵⁸ Και αυτός ήταν ο Σπυρίδων.⁵⁹

Πράγματι, όταν η μάστιγα έγινε βαρύτερη και επερχόταν με σφοδρότητα κατά του πλήθους, ο άγιος λυπούμενος πολύ για το ποίμνιό του και καιόμενος στα πατρικά του σπλάχνα, παρακάλεσε ως φιλόανθρωπος τον ελεήμονα Θεό.⁶⁰ Έτσι, η προσευχή του αγίου εισακούστηκε από τον φιλεύσπλαχνο Θεό και γέμισε τον ουρανό της νήσου με νεφέλες από τα έσχατα της γης.⁶¹ Αλλά το πιο θαυμαστό είναι ότι για να μη νομίζει κανείς ότι η βροχή θα έπεφτε από κάποια φυσική ροπή των στοιχείων, συγκέντρωσε μεν ο Θεός τις νεφέλες ψηλά στον ουρανό, τις συγκράτησε όμως πολλή ώρα και δεν άφησε να πέσει βροχή στη Νήσο πριν δεηθεί πάλι ο άγιος.⁶²

Και όντως, μόλις ο Σπυρίδων προσευχήθηκε και πάλι με δάκρυα στα μάτια⁶³ έπεσε αμέσως πολλή βροχή⁶⁴ κι έτσι η γη ποτίστηκε πολύ καλά και αναζωογονήθηκε.⁶⁵ Έπειτα ο άγιος αιτήθηκε από τον Θεό να αναστείλει τη βροχή και ο Θεός για άλλη μία φορά εισάκουσε την προσευχή του αγίου.⁶⁶ Στο θαυμαστό αυτό γεγονός ο Σπυρίδων αναδείχθηκε φιλανθρωπότερος από τον Ηλία.⁶⁷ Ο Ηλίας εμπόδισε μεν τη βροχή κι έπειτα την επανέφερε.⁶⁸ Ο Σπυρίδων δεν μιμήθηκε αυτόν στο πρώτο, αλλά στο δεύτερο αναδείχθηκε ίσος με αυτόν.⁶⁹

⁵⁴ Paul van den Ven, *ό.π.*, σ. 124*.

⁵⁵ PG 116, 420D; I:1, 10, 11; II:2, 106, 5; III:1, 133, 13; IV:1, 173, 13. Σημειώνεται ότι στις παραπομπές των κειμένων I, II, III, IV ο λατινικός αριθμός δηλώνει το βιβλίο και ακολούθως οι αραβικοί αριθμοί δηλώνουν τα κεφάλαια, τις σελίδες και τους στίχους αντιστοίχως.

⁵⁶ PG 116, 420D; I:1, 10, 11; II:2, 106, 5; III:1, 133, 14.

⁵⁷ PG 116, 420D-421A; II:2, 106, 10-11.

⁵⁸ PG 116, 421A.

⁵⁹ PG 116, 421A.

⁶⁰ PG 116, 421A; I:1, 10, 15-17; II:2, 106, 5-8; III:1, 133, 19-23; IV:1, 173, 13-14.

⁶¹ PG 116, 421A; I:1, 11, 5-7; III:1, 133, 23-29.

⁶² PG 116, 421A.

⁶³ PG 116, 421A.

⁶⁴ PG 116, 421A; I:1, 11, 8; III:1, 133, 14.

⁶⁵ PG 116, 421A.

⁶⁶ I:1, 11, 12-13; II:2, 106, 18-20; III:1, 133, 14-15.

⁶⁷ PG 116, 421A; II:2, 106, 22-25.

⁶⁸ PG 116, 421A.

⁶⁹ PG 116, 421A.

β) Ωδή β΄. Τροπάριο α΄: «θεία έντεύξει... κατοικτείρων πεινῶντας»

Το παρακάτω θαύμα αφορά σε έναν πενιχρό γεωργό γνωστό του αγίου, ο οποίος επισκέφθηκε κάποιον πλούσιο που είχε πολλές αποθήκες γεμάτες με σιτάρι.⁷⁰ Και βέβαια αποφάσισε να πάει σ' αυτόν νομίζοντας ότι θα τον είχε συνετίσει μία προηγούμενη συμφορά που είχε προκύψει.⁷¹ Όμως αυτό δεν είχε συμβεί.⁷²

Ως εξής, ο φτωχός γεωργός ζήτησε από τον πλούσιο να του δανείσει σιτάρι,⁷³ το οποίο θα το επέστρεφε με τόκο κατά το θέρος.⁷⁴ Ο πλούσιος δεν δέχτηκε να του δώσει σιτάρι, αν δεν λάβει πρώτα ενέχυρο.⁷⁵ Απογοητευμένος ο φτωχός κατέφυγε στον άγιο Σπυρίδωνα και τον πληροφόρησε με πολλούς στεναγμούς και δάκρυα για όσα υπέφερε από την έλλειψη σίτου.⁷⁶ Ο άγιος τον παρηγόρησε και τον έστειλε στο σπίτι του.⁷⁷

Την επόμενη μέρα ο μεγάλος αρχιερέας πήγε στο σπίτι του φτωχού γεωργού έχοντας πάρει μαζί του ένα ογκώδες χρυσό αντικείμενο.⁷⁸ Ο άγιος έβαλε το χρυσό αντικείμενο στα χέρια του φτωχού γεωργού λέγοντάς του: «Δέξου το αυτό ως ενέχυρο για τον πλούσιο κι έτσι θα λάβεις απ' αυτόν τα χρήσιμα και τα αναγκαία».⁷⁹ Έτσι, μόλις είδε ο πλούσιος το χρυσό αντικείμενο έγινε γλυκός και φιλόανθρωπος.⁸⁰ Αφού το πήρε μετά χαράς από τα χέρια του φτωχού, του έδωσε τόσο πολύ σιτάρι που έφτασε να χορτάσει πλήρως την οικογένειά του, του περίσσευε να σπείρει όλα του τα χωράφια και να αποδώσει στον πλούσιο το σιτάρι που του χρωστούσε.⁸¹ Επίσης, μπόρεσε να πάρει πίσω το χρυσό ενέχυρο και να το επιστρέψει πίσω στον άγιο.⁸² Μόλις ο πένης το επέστρεψε στον άγιο του είπε: «Έλα τώρα να αποδώσουμε αυτό από κοινού στον φιλόανθρωπο Θεό που σου το δάνεισε».⁸³

Αυτό του είπε ο άγιος και τον οδήγησε σε έναν μικρό κήπο όπου καλλιεργούνταν μικρά λάχανα, τα οποία ικανοποιούσαν τις ελάχιστες ανάγκες του ιεράρχη.⁸⁴ Έπειτα ο άγιος Σπυρίδων στρέφοντας το βλέμμα προς τον ουρανό προσευχήθηκε παρακαλώντας τον Κύριο Ιησού Χριστό να επαναφέρει το φίδι στην αρχική του μορφή, όπως κάποτε μπροστά στα μάτια του βασιλιά της Αιγύπτου είχε μεταβάλει τη ράβδο του Μωυσή σε φίδι.⁸⁵ Επιπλέον, προσευχήθηκε να διδαχθεί ο φτωχός αγρότης από τα ίδια τα πράγματα τα λόγια της θείας Γραφής: «Πάντα όσα ήθέλησεν ό Κύριος έποίησεν».⁸⁶

Το φίδι λοιπόν ήταν χρυσάφι το οποίο μετάλλαξε ο άγιος δια της προσευχής.⁸⁷ Ο γεωργός βλέποντας το θαυμαστό αυτό γεγονός έλεγε ότι ήταν ανάξιος μιας τέτοιας

⁷⁰ PG 116, 424D; I:3, 14, 13-16; II:4, 108, 8-10; III:3, 136, 5-7; IV:3, 173, 21-22.

⁷¹ PG 116, 424D.

⁷² PG 116, 424D; II:4, 108, 12.

⁷³ PG 116, 424D; I:3, 14, 16-18; II:4, 108, 11-12; III:3, 136, 5-9; IV:3, 173, 21-22.

⁷⁴ PG 116, 424D; I:3, 15, 1-2; III:3, 136, 9-10.

⁷⁵ PG 116, 424D; I:3, 15, 2-5; II:4, 108, 17-19; III:3, 136, 10-12; IV:3, 21-22.

⁷⁶ PG 116, 424D; I:3, 15, 5-8; II:4, 108, 19-22; III:3, 136, 12-15.

⁷⁷ PG 116, 424D-425A; I:3, 15, 9-16; II:4, 108, 23-28.

⁷⁸ PG 116, 425A; I:3, 2-6; II:4, 108, 29-32; III:3, 136, 27-31.

⁷⁹ PG 116, 425A; I:3, 16, 7-8; II:4, 108, 33-34; III:3, 136, 32-33.

⁸⁰ PG 116, 425A-B; I:3, 16, 14-16 – 17, 1; II:4, 109, 2-4; III:3, 137, 5-9.

⁸¹ PG 116, 425B; I:3, 17, 3-10; II:4, 109, 6-7; III:3, 137, 12-17.

⁸² PG 116, 425B; I:3, 17, 10-12; III:3, 137, 19-20.

⁸³ PG 116, 425B; I:3, 17, 14-16; II:4, 109, 21-24; III:3, 137, 21-24.

⁸⁴ PG 116, 425B-425C; I:3, 17, 16-17 – 18, 1-2; II:4, 109, 24-25; III:3, 137, 27-28; IV:3, 173, 24.

⁸⁵ PG 116, 425C; I:3, 18, 6-15; II:4, 109, 25-29; III:3, 137, 30-34 – 138, 1-4.

⁸⁶ PG 116, 425C; I:3, 18, 15-16; III:3, 138, 5-6.

⁸⁷ PG 116, 425D; I:3, 18, 16-18 – 19, 1-2; II:4, 109, 30; III:3, 138, 8-9; IV:3, 174, 7.

δωρεάς και χάριτος.⁸⁸ Ο άγιος όμως τον σήκωσε επάνω και του έδωσε ψυχική δύναμη,⁸⁹ ενώ ωστόσο το φίδι μπήκε στη φωλιά που είχε εξαρχής.⁹⁰

Ταυτόχρονα ο γεωργός ανέφερε ότι γνώριζε τις αρετές του αγίου μέσω του έντιμου βίου του,⁹¹ μέσω των άρτων που χορήγησε στους φιλοξενούμενους στην οικία του αλλά και μέσω της ανάπαυσης που προσέφερε στα κουρασμένα πόδια τους με πλύσεις σε νιπτήρα που διέθετε θερμά ύδατα.⁹² Σημειώνεται ότι τα παραπάνω ο φτωχός τα εξέφραζε κρατώντας και φιλώντας τα πόδια του αγίου.⁹³ Ο άγιος όμως, που ήταν ταπεινός,⁹⁴ του είπε ότι μόνο στον Θεό αξίζει η δόξα και η προσκύνηση.⁹⁵

γ) Ωδή β΄. Τροπάριο β΄: «Σὺ διεσκόρπισας... σφοδροτάτην ἔνδειαν»

Και πάλι επικράτησε κοινή συμφορά στην Κύπρο⁹⁶ και η νήσος ήταν άγονη από καρπούς.⁹⁷ Οι σιτώνες και οι σιτέμποροι, ωφελούμενοι από την περίσταση, επέκτειναν περισσότερο τη συμφορά του λαού αυξάνοντας την τιμή του σίτου.⁹⁸ Σε έναν λοιπόν από εκείνους που πλούτιζαν με αυτό τον τρόπο πήγε κάποιος φτωχός άνθρωπος, ο οποίος δεν είχε καθόλου χρήματα και του ήταν αδύνατο να αγοράσει τα αναγκαία.⁹⁹ Όμως όσο και να τον παρακάλεσε, ο φιλάργυρος πλούσιος όχι απλά δεν κάμφθηκε, αλλά του ζήτησε και τίμημα.¹⁰⁰

Ύστερα από το γεγονός αυτό ο φτωχός βρήκε καταφύγιο στον άγιο Σπυρίδωνα, τον οποίο και πληροφόρησε για το πρόβλημά του.¹⁰¹ Αφού τον άκουσε ο άγιος, λυπήθηκε για τη συμφορά του και αγανάκτησε με τη σκληρότητα του πλούσιου.¹⁰² Έτσι, ο πνευματοφόρος πατέρας τού είπε προφητικότερα: «Μην κλαις και μην στενάξεις, διότι αύριο θα δεις την οικία σου κατάμεστη με αγαθά, τον πλούσιο να τον οικτίρουν και να τον καταγελούν και χωρίς να θέλει βέβαια θα σε παρακαλεί να λάβεις όσο σίτο χρειάζεσαι».¹⁰³ Όμως ο φτωχός νόμιζε ότι ο άγιος τού είπε αυτά τα λόγια προς παρηγοριά.¹⁰⁴

Μόλις όμως νύχτωσε, με νεύμα Θεού άρχισε να πέφτει καταρρακτώδης βροχή, η οποία παρέσυρε τις αποθήκες του πλουσίου και όλοι οι καρποί χύθηκαν έξω στον δρόμο.¹⁰⁵ Ο πλούσιος μόλις αντίκρισε την κατάσταση άρχισε να παρακαλεί να τον βοηθήσουν να περιμαζέψει τους καρπούς.¹⁰⁶ Όμως όλοι, μεταξύ των οποίων και ο φτωχός, έσπευσαν να πάρουν σιτάρι και άλλους καρπούς.¹⁰⁷ Έτσι, ο φτωχός που

⁸⁸ PG 116, 425D; I:3, 19, 8-9.

⁸⁹ PG 116, 425D.

⁹⁰ PG 116, 428A; I:3, 21, 2-4; II:4, 109, 31; III:3, 138, 9-10; IV:3, 174, 7-8.

⁹¹ I:3, 19, 15-16; III:3, 138, 22.

⁹² I:3, 19, 16; 20, 1-3; II:4, 110, 3-9; III:3, 138, 22-26.

⁹³ I:3, 20, 8-9; II:4, 110, 2-3; III:3, 138, 15-19.

⁹⁴ I:3, 20, 9-10; III:3, 139, 1-2.

⁹⁵ I:3, 20, 14; II:4, 110, 15-19; III:3, 139, 9-10.

⁹⁶ PG 116, 421B; I:2, 11, 17; II:3, 106, 28; III:2, 134, 6-7; IV:2, 173, 16.

⁹⁷ PG 116, 421B.

⁹⁸ PG 116, 421B; I:2, 11, 17-18; III:2, 134, 7-9.

⁹⁹ PG 116, 421C; I:2, 11, 19-20 – 12, 1-3; III:2, 134, 9-14.

¹⁰⁰ PG 116, 421C; I:2, 12, 4-7; III:2, 134, 15-18.

¹⁰¹ PG 116, 421C; I:2, 12, 7-12; II:3, 106, 30-32; III:2, 134, 18-21.

¹⁰² PG 116, 421C.

¹⁰³ PG 116, 421D; I:2, 12, 14-17; II:3, 106, 33-34 – 107, 1-2; III:2, 134, 21-28.

¹⁰⁴ PG 116, 421D; I:2, 12, 17-20; II:3, 107, 2-4; III:2, 134, 28-31.

¹⁰⁵ PG 116, 421D-424A; I:2, 12, 21-22 – 13, 1-5; II:3, 107, 4-6; III:2, 134, 32-34, 135 1-3; IV:2, 173, 18-19.

¹⁰⁶ PG 116, 424A; I:2, 13, 7-11; II:3, 107, 13-15; III:2, 135, 9-12.

¹⁰⁷ PG 116, 424A; I:2, 13, 11-13; III:2, 135, 12-15; IV:2, 173, 19-20.

εξεπλάγη από το θαύμα είχε πλέον τα πάντα χωρίς κόπο, όπως λέμε «ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα», δηλαδή χωρίς να σπείρει και να οργώσει.¹⁰⁸

Βλέποντας λοιπόν ο πλούσιος ότι ὅλοι ἔπαιρναν χωρίς ἄδεια σιτάρι και ἄλλους καρπούς, θέλοντας να δείξει ότι είναι κοινωνικός και μεγαλόδωρος, παρακαλοῦσε τους παρόντες να λαμβάνουν ἄφοβα ὅσα αγαθὰ χρειάζονται για την κάλυψη των αναγκών τους.¹⁰⁹ Ο φτωχὸς ὅμως τον περιέλασε για την ανοησία του και ἀπέδωσε τη χάρη πρώτα στον Θεό και ἔπειτα στον ἅγιο Σπυρίδωνα.¹¹⁰

Συνεπῶς ο ἅγιος Σπυρίδωνας γνώριζε να ωφελεῖ τους πένητες και να παιδαγωγεί τους πλουσίους.¹¹¹ Βεβαίως ο φιλάργυρος πλούσιος δεν ἄλλαξε καθόλου,¹¹² εντούτοις ἔγινε αφορμὴ να βελτιωθῶν πολλοὶ ὁμοιοὶ του.¹¹³

δ) Ὡδὴ γ'. Τροπᾶριο α': «Ῥημάτων σου... τοῦ ποταμοῦ»

Ένας ἄλλος ἄνθρωπος, που καλλιεργοῦσε την ἀρετὴ και ἦταν προσφιλὴς στον ἅγιο Σπυρίδωνα, φθονοῦνταν ἀπὸ πονηροὺς ἄνδρες οι οποίοι ταυτόχρονα τον συκοφαντοῦσαν δῆθεν για διάπραξη κάποιων ἐγκλημάτων.¹¹⁴ Ἐτσι, τον συνέλαβε ο ἄρχοντας της ἐπαρχίας και ὕστερα ἀπὸ λίγο τον καταδίκασε σε θάνατο.¹¹⁵

Ὅταν πλησίαζε ο καιρὸς της ἐκτέλεσης, ο ἅγιος που γνώριζε ἀπὸ πριν το γεγονός αὐτὸ ἔτρεξε πρόθυμα να γλυτώσει τον φίλο του ἀπὸ τη συμφορὰ.¹¹⁶ Συνέπεσε ὅμως ο χειμῶνας να βρίσκεται στην ἀκμὴ του, ο παραρρέων χειμάρρος να ἔχει πλημμυρίσει ἀπὸ τα πολλὰ νερά με ἀποτέλεσμα να μην ὑπάρχει ἀπὸ πουθενὰ κάποια διάβαση.¹¹⁷

Ο ἅγιος ἔφερε στον νου του τον Ἰησοῦ του Ναυὴ και αὐτὰ που ἐκεῖνος ἔπραξε σχετικά με το ἔρασμα της Κιβωτοῦ της Διαθήκης και τοιουτοτρόπως ἐνήργησε παρόμοια, ἀρχίζοντας να προστάζει τον χειμάρρο σαν να εἶναι υπηρέτης λέγοντας του: «Στάσου, σε προστάζει ο Δεσπότης Ἰησοῦς Χριστός. Εγὼ θα περάσω και θα ἐλευθερωθῶ ο ἄνθρωπος χάριν του οποιῦ σπεύδουμε να παρακαλέσουμε πολὺ τον Θεό».¹¹⁸ Μετά ἀπ' αὐτὰ το ρεῦμα του ποταμοῦ ἀκινητοποιήθηκε και δημιουργήθηκε διάβαση για τον ἅγιο Σπυρίδωνα και τους ἄλλους οδοιπόρους χωρίς να ὑπάρξει κάποιο ἀδιέξοδο ἢ ἐμπόδιο.¹¹⁹

Το ἀρεργο αὐτὸ, δηλαδή η διάβαση του χειμάρρου ἀπὸ τον ἅγιο Σπυρίδωνα και τους συνοδοιπόρους του, που πραγματοποιήσε ο ἅγιος μέσω της προσευχῆς του δεν ὑπῆρξε λιγότερο θαυμαστὸ ἀπὸ το κύριο ἔργο για το οποίο πήγαινε.¹²⁰ Μάλιστα, οι συνοδοιπόροι του ἔφτασαν γρηγορότερα ἀπ' αὐτόν στην πόλη και κήρυξαν μεγαλοφώνως το θαυμαστὸ γεγονός.¹²¹ Ο ἄρχοντας της πόλης φοβούμενος μήπως φανεί ότι συγκρούεται με τον ἅγιο Σπυρίδωνα, ἀπελευθέρωσε ἀπὸ τα δεσμά τον φίλο του και τον παρέδωσε μετὰ χαράς.¹²² Μάλιστα του εἶπε ότι η χάρη του νίκησε τον

¹⁰⁸ PG 116, 424A-425B; I:2, 13, 17-20; III:2, 135, 19-24.

¹⁰⁹ PG 116, 424B; I:2, 13, 20 – 14, 1-5; III:2, 135, 24-29.

¹¹⁰ PG 116, 424B; I:2, 14, 5-9; III:2, 135, 30-32.

¹¹¹ PG 116, 424C.

¹¹² PG 116, 424C; I:2, 14, 11-13; III:2, 136, 2-4.

¹¹³ PG 116, 424C.

¹¹⁴ PG 116, 428A; I:4, 21, 5-7; III:4, 139, 19-21.

¹¹⁵ PG 116, 428A; I:4, 21, 7-8; II:5, 110, 20-21; III:4, 139, 22-23; IV:4, 174, 9-10.

¹¹⁶ PG 116, 428A; I:4, 21, 9-13; II:5, 110, 22-24; III:4, 139, 24-30; IV:4, 174, 10-11.

¹¹⁷ PG 116, 428B; I:4, 21, 13-15 – 22, 1; II:5, 110, 24-25; III:4, 139, 30-33; IV:4, 174, 12-13.

¹¹⁸ PG 116, 428B; I:4, 22, 5-12; II:5, 110, 25-28; III:4, 140, 4-13; IV:4, 174, 13-14.

¹¹⁹ PG 116, 428B-428C; I:4, 22, 12-22 – 23, 1-4; II:5, 110, 29-33 – 111, 1-3; III:4, 140, 14-20; IV:4, 174, 15-17.

¹²⁰ PG 116, 428C.

¹²¹ PG 116, 428C; I:4, 23, 5-8; II:5, 111, 3-4; III:4, 140, 21-23; IV:4, 174, 18-19.

¹²² PG 116, 428C; I:4, 23, 9-14; II:5, 111, 4-6; III:4, 140, 23-27; IV:4, 174, 19-20.

ανθρώπινο νόμο, ενώ φέρει στην καρδιά του πνεύμα άγιο και στα χείλη του τον νόμο του Δεσπότη.¹²³

Ο άγιος τον παρέλαβε έχοντας πραγματοποιήσει εκ μιας αιτίας δύο θαύματα: πρώτον σταμάτησε την ορμή του χειμάρρου και δεύτερον έσωσε τον άνθρωπο από τη συμφορά.¹²⁴ Επομένως, σχετικά με τη θαυματουργία του αγίου ή τη συμπάθειά του προς τις συμφορές δεν υπάρχει τίποτα μεγαλύτερο από όσα ειπώθηκαν.¹²⁵

ε) Ωδή γ'. Τροπάριο γ': «Διέλυσας γυναίου... τὰς ἀμαρτίας»

Ο άγιος μπορούσε να δει στα βάθη της καρδιάς των ανθρώπων και να διακρίνει τις κρυφές σκέψεις και αμαρτίες τους, τις οποίες και συγχωρούσε με τη φιλόανθρωπη ψυχή του και τη δαψίλεια της θείας χάριτος.¹²⁶ Ακόμη, χαιρόταν πάρα πολύ με τη λιτότητα¹²⁷ μιμούμενος τον Κύριο,¹²⁸ ενώ δεν χρησιμοποιούσε ποτέ άλογο στις οδοιπορίες του.¹²⁹

Κάποτε που ο άγιος χρειάστηκε να διανύσει μεγάλη απόσταση, πήγε σε έναν φίλο του και τον φιλοξένησε προσφέροντάς του ένα θρεφτάρι από το ποίμνιό του.¹³⁰ Θέλοντας όμως ο φίλος του να δείξει την ταπεινοφροσύνη του Κυρίου, πήρε νερό, το έριξε στο νιπτήρα και ετοιμάστηκε να πλύνει τα πόδια του αγίου.¹³¹ Ωστόσο, οι γείτονες μόλις έμαθαν για τον ερχομό του αγίου φιλονικούσαν για το ποιος θα του πλύνει επίσης τα πόδια, για να πάρει την ευλογία.¹³² Ανάμεσα στους ανθρώπους ήταν και μια γυναίκα, η οποία θέλοντας πολύ να πλύνει τα πόδια του αγίου παραγκώνιζε το πλήθος.¹³³ Η γυναίκα αυτή πριν από λίγο είχε κυριευτεί από τον σαρκικό έρωτα και είχε νικηθεί από την αμαρτία.¹³⁴

Παρ' όλα αυτά ο άγιος που έβλεπε πράγματι στα βάθη της καρδιάς της έστρεψε προς αυτή το ήρεμό του πρόσωπο λέγοντάς της:¹³⁵ «Μή μου ἄπτου, γύναι». ¹³⁶ Ο άγιος το είπε για να την κάνει να αισθανθεί ντροπή και να την παρακινήσει να έλθει σε μετάνοια.¹³⁷ Κατ' αυτό τον τρόπο ο σκοπός του αγίου επιτεύχθηκε.¹³⁸ Πράγματι εφόσον εκείνη εξεπλάγη που ο άγιος είδε τις αθέατες πληγές της ψυχής της, του έπλυνε τα πόδια όχι πλέον με νερό αλλά με δάκρυα,¹³⁹ εξομολογούμενη με συντριβή καρδιάς το αμάρτημα που είχε διαπράξει.¹⁴⁰

Έτσι, η γυναίκα εκείνη έκανε ό,τι είχε κάνει η πόρνη στον Κύριο.¹⁴¹ Ο δε άγιος μιμούμενος την παρρησία του Κυρίου της είπε:¹⁴² «Θάρσει θύγατερ· ἀφ᾽εώνταί σου αἱ

¹²³ Π:5, 111, 6-10; III:4, 140, 30-33.

¹²⁴ PG 116, 428C.

¹²⁵ PG 116, 428C.

¹²⁶ PG 116, 428D; IV:5, 174, 23.

¹²⁷ PG 116, 428D.

¹²⁸ PG 116, 428D; III:5, 141, 7.

¹²⁹ PG 116, 428D.

¹³⁰ PG 116, 428D-429A.

¹³¹ PG 116, 429A; I:5, 24, 13-15; II:7, 112, 3-4.

¹³² PG 116, 429A; I:5, 24, 15-16 – 25, 1; II:7, 112, 5-6; III:5, 141, 21-24.

¹³³ PG 116, 429B; I:5, 25, 1-2; II:7, 112, 6-7; III:5, 141, 23-25; IV:5, 174, 21-22.

¹³⁴ PG 116, 429B.

¹³⁵ PG 116, 429B.

¹³⁶ PG 116, 429B; I:5, 25, 2-3; II:7, 112, 7-8; III:5, 141, 25-27.

¹³⁷ PG 116, 429B.

¹³⁸ PG 116, 429B.

¹³⁹ PG 116, 429C.

¹⁴⁰ PG 116, 429C; I:5, 26, 1-13; II:7, 112, 7-18; III:5, 142, 1-4.

¹⁴¹ PG 116, 429C; II:7, 112, 22-24.

¹⁴² PG 116, 429C.

άμαρτíαι» και «Ίδε ύγιής γέγονας, μηκέτι άμάρτανε».¹⁴³ Έπειτα απ' αυτό η γυναίκα όχι μόνο ωφελήθηκε ψυχικά, αλλά μέσα από τις διηγήσεις της έγινε αφορμή να σωθούν πολλοί άλλοι.¹⁴⁴

ς) Ωδή δ΄. Τροπάριο γ΄: «Η γλῶσσα σου... μάκαρ άξιάγαστε»

Όταν κυβερνούσε τους Ρωμαίους ο Μέγας Κωνσταντίνος και υπάτευε ο Παυλίνος και ο Ιουλιανός κατά το εξακοσιοστό τριακοστό έκτο έτος από τη βασιλεία του Αλεξάνδρου, υιού του Φιλίππου, συνήλθε στη Νίκαια της Βιθυνίας η περιώνυμη Σύνοδος των πατέρων, δηλαδή η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος.¹⁴⁵ Σημειώνεται ότι η Σύνοδος συγκροτήθηκε με σκοπό να καθαιρέσει τον Άρειο, ο οποίος δυσεβώς ονόμαζε τον Υίο κτίσμα, καθώς και να δογματίσει ότι ο Υιός είναι ομοούσιος με τον Πατέρα.¹⁴⁶

Υπέρμαχοι του Αρείου ήταν οι επίσκοποι Ευσέβιος, Μάρις και Θεόγνις.¹⁴⁷ Εκείνοι που αγωνίζονταν υπέρ της Ορθοδοξίας ήταν ο Μέγας εν αγίοις Αλέξανδρος ο οποίος τότε ήταν πρεσβύτερος και ο Αθανάσιος ο οποίος κατείχε τον βαθμό του διακόνου.¹⁴⁸ Με το μέρος αυτών ήταν και ο μέγας Σπυρίδων,¹⁴⁹ του οποίου η ενάρετη ζωή του και η θεία χάρη που τον διακατείχε υπερτερούσαν σε πειθώ από τη ρητορική δεινότητα των αιρετικών.¹⁵⁰ Παράλληλα, συμμετείχαν στη Σύνοδο και φιλόσοφοι, διότι έτσι αποφάσισε ο αυτοκράτορας.¹⁵¹ Εκείνοι διακρίνονταν για τη γνώση τους πάνω στη σοφιστική ψυχαγωγία.¹⁵² Μάλιστα ένας απ' αυτούς διακατείχεται από τρομερή ευγλωττία και ακαταμάχητη δύναμη πειθούς και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει κάτι δυσεπίλυτο γι' αυτόν.¹⁵³

Ο άγιος Σπυρίδων δεν ήξερε τίποτα περισσότερο από τον Ιησού Χριστό κι αυτόν σταυρωμένο, όπως λέει ο Απόστολος Παύλος.¹⁵⁴ Εν τω μεταξύ οι Ορθόδοξοι Πατέρες λόγω του ότι γνώριζαν την απαιδευσία του αγίου, τον εμπόδιζαν να έρθει αντιμέτωπος με τον σοφιστή.¹⁵⁵ Ο άγιος όμως που γνώριζε τη δύναμη της ανώτερης σοφίας¹⁵⁶ πλησίασε τον φιλόσοφο και του μίλησε για τον ένα και μοναδικό Θεό που είναι ο δημιουργός των πάντων ορατών και αοράτων.¹⁵⁷ Επίσης του μίλησε για τον Υίο του Θεού που σταυρώθηκε και αναστήθηκε καθώς και για την πίστη ότι θα έλθει πάλι επί γης ως κριτής των πάντων.¹⁵⁸ Επιπλέον αναφέρθηκε στην πίστη των ορθοδόξων χριστιανών προς την ομοουσιότητα του Υιού και του Πατέρα.¹⁵⁹

Όταν ρώτησε ο άγιος τον φιλόσοφο αν συμφωνεί με όσα του είπε, εκείνος δέχτηκε πλήγμα στην ακοή του και ταυτόχρονα έχασε τη φωνή του.¹⁶⁰ Μετά από όλα αυτά ο

¹⁴³ PG 116, 429C; I:5, 27, 1-4; II:7, 112, 19-21; III:5, 142, 5-9.

¹⁴⁴ PG 116, 429D; I:5, 27, 1-10; III:5, 142, 9-14; IV:5, 174, 24-26.

¹⁴⁵ PG 116, 429D; I:6, 27, 11-14 – 28, 1-4; III:7, 145, 8-19; IV:6, 174, 27-28.

¹⁴⁶ PG 116, 429D-432A; I:6, 28, 4-7; III:7, 145, 19-27; IV:6, 174, 28-29.

¹⁴⁷ PG 116, 432A; I:6, 28, 7-9; III:7, 145, 27-29.

¹⁴⁸ PG 116, 432A-432B; I:6, 28, 9-13; III:7, 145, 29-34 – 146, 1-2.

¹⁴⁹ PG 116, 432B; I:6, 29, 2-3; III:7, 146, 4-5.

¹⁵⁰ PG 116, 432B.

¹⁵¹ PG 116, 432B; I:6, 29, 4-5; III:7, 146, 7-9; IV:6, 174, 28-29.

¹⁵² PG 116, 432C; I:6, 29, 6; III:7, 146, 9.

¹⁵³ PG 116, 432C; I:6, 29, 6-13; III:7, 146, 9-17.

¹⁵⁴ PG 116, 432D; I:6, 29, 16-17; III:7, 146, 21-22.

¹⁵⁵ PG 116, 433A; I:6, 30, 3-6; III:7, 146, 25-29.

¹⁵⁶ PG 116, 433A.

¹⁵⁷ PG 116, 433A-433B; I:6, 30, 7-12; III:7, 146, 30-32 – 147, 1-4; IV:6, 174, 32-33 – 175, 1-5.

¹⁵⁸ PG 116, 433B; I:6, 30, 12-18; III:7, 147, 4-10; IV:6, 175, 5-10.

¹⁵⁹ PG 116, 433C.

¹⁶⁰ PG 116, 433C-433D; I:6, 30, 18 – 31, 1-4; III:7, 147, 11-3.

φιλόσοφος προσχώρησε στην ορθόδοξη πίστη, ενώ παρότρυνε τον λαό να ακολουθήσει τον άγιο Σπυρίδωνα, που όπως πίστευε πλέον, διακατείχεται από θεία δύναμη.¹⁶¹

Έτσι, αποδείχθηκε μεγάλη η νίκη των ορθοδόξων έναντι των αιρετικών,¹⁶² ενώ οι επίσκοποι επέστρεψαν στις επαρχίες τους εκπληττόμενοι από το θαύμα.¹⁶³ Ο δε αυτοκράτορας τίμησε τον άγιο Σπυρίδωνα, τον παρακάλεσε να προσεύχεται γι' αυτόν¹⁶⁴ και τον έστειλε στον τόπο του.¹⁶⁵

ζ) Ωδή ε΄. Τροπάριο α΄: «Δόξη πολλῇ... ὡς ἐκεῖνον ἰάσω»

Μετά τον θάνατο του Μεγάλου Κωνσταντίνου, την εξουσία στην Αντιόχεια πήρε ο γιος του Κωνσταντίνος, ο οποίος προσβλήθηκε από μια βαριά και επώδυνη νόσο που δεν μπορούσε κανένας γιατρός να τη θεραπεύσει.¹⁶⁶ Απελπισμένος ο Κωνσταντίνος από τις ανθρώπινες δυνάμεις άρχισε να προσεύχεται και να παρακαλεί τον Κύριο, που είναι ο μόνος που γνωρίζει να γιατρεύει ψυχές και σώματα.¹⁶⁷

Καθώς προσευχόταν όλο και πιο θερμά, βλέπει στο όνειρό του έναν άγγελο να του δείχνει έναν χορό αγίων επισκόπων.¹⁶⁸ Ανάμεσα σ' αυτούς βλέπει ο βασιλιάς δύο που έμοιαζαν με επισκόπους και ο άγγελος τούς υπέδειξε ως τους μόνους που μπορούν να θεραπεύσουν τη νόσο.¹⁶⁹ Μόλις ο αυτοκράτορας ξύπνησε συλλογιζόταν ποιοι να είναι άραγε αυτοί οι δύο, όμως το όνειρο δεν τον βοηθούσε αφού ο άγγελος δεν του είπε ούτε το όνομά τους ούτε την πατρίδα τους.¹⁷⁰ Άλλωστε ενώ τους παρουσίασε και τους δύο ως επισκόπους, αυτό ήταν κάτι που δεν ίσχυε, όπως θα δούμε παρακάτω, καθώς ο ένας δεν ήταν ήδη επίσκοπος αλλά χειροτονήθηκε αργότερα.¹⁷¹

Έχοντας ο βασιλιάς βαθιά πίστη στην οπτασία που του παρουσιάστηκε, αποφάσισε να καλέσει στην Αντιόχεια όλους τους φιλάρετους επισκόπους του Ρωμαϊκού Κράτους με σκοπό να αναγνωρίσει εκείνους τους δύο που είδε στο όνειρο.¹⁷² Εντούτοις όταν αυτοί έφτασαν στην Αντιόχεια, δεν μπόρεσε να αναγνωρίσει μεταξύ αυτών εκείνους που επιθυμούσε.¹⁷³

Γι' αυτό αποφάσισε να στείλει γράμμα προς τη νήσο Κύπρο και τον άγιο Σπυρίδωνα, επικαλούμενος τη χάρη του.¹⁷⁴ Ο άγιος φτάνει στην Αντιόχεια έχοντας μαζί του τον Τριφύλλιο, τον άνδρα εκείνο που εμφανίστηκε στον βασιλιά κατά την οπτασία,¹⁷⁵ αλλά και έναν διάκονο που λεγόταν Αρτεμίδωρος.¹⁷⁶ Ο Τριφύλλιος δεν ήταν χειροτονημένος ακόμη, όμως είχε λάβει χειροτονία από το Άγιο Πνεύμα και την ανθρώπινη ψήφο και επρόκειτο να χειροτονηθεί.¹⁷⁷ Εισήλθε λοιπόν ο άγιος στα

¹⁶¹ *PG* 116, 433D; I:6, 31, 5-16 – 32, 1-2; III:7, 147, 18-31; IV:6, 175, 10-11.

¹⁶² *PG* 116, 436A.

¹⁶³ *PG* 116, 436A; I:6, 34, 5-9; III:7, 148, 33-34 – 149, 1-4.

¹⁶⁴ *PG* 116, 436A; I:6, 34, 9-10; III:7, 149, 4-5.

¹⁶⁵ *PG* 116, 436A; III:7, 149, 5-6.

¹⁶⁶ *PG* 116, 437A; I:8, 37, 3-6; II:8, 112, 25-27; III:9, 150, 13-17.

¹⁶⁷ *PG* 116, 437A; I:8, 37, 6-10; II:8, 112, 28; III:9, 150, 17-21.

¹⁶⁸ *PG* 116, 437B; I:8, 37, 10-12; II:8, 112, 29-30; III:9, 150, 21-22.

¹⁶⁹ *PG* 116, 437B; I:8, 37, 12-14; II:8, 112, 30-31; III:9, 150, 23-25.

¹⁷⁰ *PG* 116, 437B; I:8, 37, 15-17 – 38, 1-2; II:8, 112, 31-32 – 113, 1-2; III:9, 150, 25-29.

¹⁷¹ *PG* 116, 437B; I:8, 38, 2-5; III:9, 150, 29-33.

¹⁷² *PG* 116, 437C; I:8, 38, 11-13; II:8, 113, 7-8; III:9, 151, 5-6.

¹⁷³ *PG* 116, 437D; I:8, 39, 3-6; III:9, 151, 11-13.

¹⁷⁴ *PG* 116, 437D; I:8, 39, 7-10; II:8, 113, 15-18; III:9, 151, 15-18.

¹⁷⁵ *PG* 116, 437D; I:8, 39, 11-12; II:8, 113, 18-19; III:9, 151, 21.

¹⁷⁶ III:9, 151, 24.

¹⁷⁷ *PG* 116, 437D; I:8, 39, 12-14.

ανάκτορα μαζί με τον Τριφύλλιο φορώντας ενδυμασία πολύ ευτελή.¹⁷⁸ Στο δεξιό του χέρι κρατούσε ένα ραβδί από βαγιόκλαρο, στον τράχηλό του κρεμόταν ένα μικρό πήλινο αγγείο –καθώς συνήθιζαν οι κάτοικοι της αγίας πόλης να φέρουν μαζί τους λάδι από τον θείο σταυρό–¹⁷⁹ και στο κεφάλι του φορούσε τιάρα.¹⁸⁰

Ο άγιος θέλησε να μιμηθεί τον Δεσπότη όχι μόνο κατά την ευτελή ενδυμασία, αλλά και κατά την επιείκεια προς τις προσβολές.¹⁸¹ Κι ενώ δέχτηκε ράπισμα στη σιαγόνα από έναν υπηρέτη, λόγω του ότι μπήκε στο παλάτι με λιτή και ευτελή ενδυμασία, έστρεψε στον υβριστή και την άλλη.¹⁸² Ο υβριστής μόλις έμαθε ότι είναι επίσκοπος ζήτησε συγχώρεση, προσπαθώντας να θεραπεύσει το αμάρτημα της απερίσκεπτης αυθάδειάς του.¹⁸³

Ο Τριφύλλιος ναί μεν επρόκειτο να γίνει επίσκοπος, όμως εντυπωσιαζόταν από τα βασιλικά πράγματα, τις λαμπρές ενδυμασίες, τις περιλάμπεις χρυσού, το βασιλιά που καθόταν στον θρόνο και σ' αυτό συντελούσε το γεγονός ότι ήταν ακόμα νέος σε ηλικία.¹⁸⁴ Ο άγιος Σπυρίδων θέλοντας να τον διορθώσει του είπε: «Δείξε μου, Τριφύλλιε, τον αυτοκράτορα γιατί δεν ξέρω ποιος είναι». ¹⁸⁵ Κι εκείνος αγνοώντας τι σκόπευε ο άγιος, του έδειξε με το χέρι του τον βασιλιά.¹⁸⁶ Έπειτα ο άγιος του απαντά: «Είναι θαυμαστότερος από τους άλλους; Δεν θα πεθάνει και αυτός άσημος και παραμελημένος φτωχός; Μήπως δεν θα παραδοθεί στον τάφο και την φθορά; Δεν θα παραστεί ενώπιον του αδέκαστου κριτή; Γιατί τιμάς τα ρευστά και τα άυλα και δεν επιθυμείς μόνο την άφθαρτη και ουράνια δόξα;»¹⁸⁷

Κι ενώ ο άγιος έλεγε αυτά στον Τριφύλλιο, ο αυτοκράτορας είδε ψηλά από τον θρόνο του την ενδυμασία του αγίου και αναγνώρισε σ' αυτήν τα στοιχεία που είχε δει στο όνειρό του, δηλαδή την τιάρα και το κρεμάμενο σκεύος στον τράχηλο.¹⁸⁸ Τον Τριφύλλιο δεν μπορούσε να τον αναγνωρίσει ούτε και φρόντιζε να περιεργαστεί περισσότερο τη μορφή του, αφού δεν τον έβλεπε επίσκοπο όπως τον είχε δει στον ύπνο του.¹⁸⁹ Έπειτα, ο αυτοκράτορας προχώρησε προς τον άγιο και τον παρακάλεσε με δάκρυα στα μάτια να προσευχηθεί, για να βρεθεί το ισχυρότατο φάρμακο που θα θεραπεύσει τη νόσο που τον βασάνιζε.¹⁹⁰

Πράγματι, μόλις το χέρι του Σπυρίδωνα άγγιξε τη βασιλική κεφαλή, ο αυτοκράτορας ανέρρωσε.¹⁹¹ Εκτός όμως από την ίαση του σώματος του αυτοκράτορα ο άγιος φρόντισε να θεραπεύσει και την ψυχή του.¹⁹² Τον συμβούλεψε να θυμάται πάντοτε τον Θεό για την ευεργεσία που του έγινε¹⁹³ και να είναι ευεργετικός και φιλόδωρος σε εκείνους που στερούνται τα αναγκαία στη ζωή τους.¹⁹⁴

¹⁷⁸ *PG* 116, 437D; I:8, 40, 2; III:9, 151, 25.

¹⁷⁹ *PG* 116, 437D-440A; I:8, 40, 3-6; III:9, 151, 26-30; IV:8, 176, 1-2.

¹⁸⁰ *PG* 116, 437D-440A; IV:8, 175, 33 – 176, 1.

¹⁸¹ *PG* 116, 440B.

¹⁸² *PG* 116, 440B; I:8, 40, 10-13 – 41, 1; II:8, 113, 23-26; III:9, 151, 32-33 – 154, 1-3.

¹⁸³ *PG* 116, 440B; I:8, 41, 2-4; III:9, 152, 3-5.

¹⁸⁴ *PG* 116, 440C; I:8, 41, 5-8 – 42, 1-5; III:9, 152, 7-14.

¹⁸⁵ *PG* 116, 440D; I:8, 42, 5-7; II:8, 113, 29-30; III:9, 152, 15-16.

¹⁸⁶ *PG* 116, 440D.

¹⁸⁷ *PG* 116, 440D-441A; I:8, 42, 9-15; III:9, 152, 18-25.

¹⁸⁸ *PG* 116, 441A; I:8, 42, 15-16 – 43, 1-9; III:9, 152, 26-31; IV:8, 176, 10.

¹⁸⁹ *PG* 116, 441A.

¹⁹⁰ *PG* 116, 441B.

¹⁹¹ *PG* 116, 441B; I:8, 43, 12-13; III:9, 152, 31-34 – 153, 1; IV:8, 176, 11-13.

¹⁹² *PG* 116, 441C.

¹⁹³ *PG* 116, 441C; I:8, 44, 6-10; II:8, 115, 4-6; III:9, 153, 16-20; IV:8, 176, 13-14.

¹⁹⁴ *PG* 116, 441D; I:8, 44, 13-16; II:8, 115, 2-4; III:9, 153, 22-28.

Μετά από όλα αυτά ο αυτοκράτορας, επιθυμώντας να ανταμείψει τον άγιο για τη θεραπεία, ήθελε να του δώσει άφθονο χρυσάφι.¹⁹⁵ Ο Σπυρίδων τού απάντησε: «Βασιλιά μου, δεν έπρεπε να ανταμείβεται η φιλία με μίσος. Γιατί εγώ για να έρθω σε εσένα άφησα την οικεία μου, διέπλευσα ένα μεγάλο πέλαγος, υπέμεινα τη δριμύτητα του χειμώνα και την αγριότητα των ανέμων στη θάλασσα. Και για όλα αυτά να πάρω εγώ αμοιβή το χρυσάφι που είναι η αιτία παντός κακού;»¹⁹⁶ Παρ' όλη την πίεση από τον αυτοκράτορα να δεχτεί το χρυσάφι,¹⁹⁷ ο άγιος το δέχτηκε μόνο με την προϋπόθεση το προσφερθέν να μη μείνει σ' αυτόν.¹⁹⁸

Τοιουτοτρόπως, ο άγιος αφού αποχαιρέτησε τον βασιλιά μοίρασε όλο το χρυσάφι σε εκείνους που ήταν γύρω από τα ανάκτορα, διδάσκοντας εμπράκτως σε όλους πώς πρέπει να διαχειρίζονται τα χρήματα, αν θέλουν να είναι ελεύθεροι.¹⁹⁹ Και βέβαια ο αυτοκράτορας ωφελήθηκε τόσο πολύ από τα λόγια και τις συμβουλές του αγίου Σπυρίδωνος, ώστε στράφηκε με πολλή χαρά στη φιλανθρωπία και στις αγαθοεργίες προστατεύοντας χήρες, ορφανά, φτωχούς και άλλους.²⁰⁰

η) Ωδή ε΄. Τροπάριο β΄: «πιστήν μητέρα... προσευχή έξεγείρεις»

Το παρόν θαύμα συνδέεται χρονικά με το αμέσως προηγούμενο. Όταν ο άγιος εξήλθε από τα ανάκτορα, φιλοξενήθηκε από έναν φιλόχριστο άνθρωπο και κατά τη διάρκεια της φιλοξενίας του προσήλθε σ' αυτόν μια γυναίκα βάρβαρη,²⁰¹ που δεν ήξερε την ελληνική γλώσσα.²⁰² Η γυναίκα εκείνη κρατώντας στα χέρια το νεκρό παιδάκι της πλησίασε τον άγιο και το έβαλε κοντά στα πόδια του.²⁰³ Με τη φωνή λοιπόν των βαρβάρων ζητούσε από τον αρχιερέα Σπυρίδωνα να το επαναφέρει στη ζωή.²⁰⁴

Ο άγιος όμως από τη μία πλευρά έβλεπε τη βαθύτατη θλίψη στα σπλάχνα της γυναίκας και σκεπτόταν να προσευχηθεί στον Θεό για την αναβίωση του παιδιού της και από την άλλη πλευρά, όντας μετριόφρων, αναλογιζόταν το μέγεθος της παρακλήσεως.²⁰⁵ Ρώτησε επομένως τη συμβουλή του Αρτεμίδωρου, ο οποίος ήταν πρόσφατα χειροτονημένος διάκονος και είχε ασκήσει επιμελώς όλες τις μορφές αρετής, πράττοντας οτιδήποτε με επιμέλεια και αρετή χωρίς αυτό να γίνεται ποτέ φανερό σε κανέναν.²⁰⁶ Ρώτησε λοιπόν τον Αρτεμίδωρο²⁰⁷ κι εκείνος του απάντησε: «Δηλαδή, πάτερ μου, τι με ρώτησες; Τι άλλο πρέπει να γίνει από το να παρακαλέσεις τον ζωοδότη Χριστό, ο οποίος έχει φανεί από πολλά ότι ακούει τις προσευχές σου; Άλλωστε αν με τις δικές σου προσευχές βρήκε την υγεία του ο αυτοκράτορας, οι πένητες και οι άσημοι πρέπει να παραβλέπονται;»²⁰⁸

Πείστηκε επομένως ο αρχιερέας από την ωραιότατη συμβουλή, προσευχήθηκε στον Κύριο και τον παρακάλεσε να ζωοποιήσει το παιδάκι της γυναίκας εκείνης.²⁰⁹

¹⁹⁵ *PG* 116, 444A; I:8, 45, 11-13; II:8, 115, 9-12; III:9, 154, 5-7.

¹⁹⁶ *PG* 116, 444A; I:8, 46, 1-8; II:8, 115, 12-19; III:9, 154, 13-20.

¹⁹⁷ *PG* 116, 444A; I:8, 46, 11; II:8, 115, 19-20; III:9, 154, 28-30.

¹⁹⁸ *PG* 116, 444B; I:8, 46, 17; III:9, 155, 2.

¹⁹⁹ *PG* 116, 444B; I:8, 47, 3-6; II:8, 115, 27-30; III:9, 155, 2-7.

²⁰⁰ *PG* 116, 444C; I:8, 47, 4-15 – 48, 1-8; II:8, 116, 1-6; III:9, 155, 16-23.

²⁰¹ *PG* 116, 444D; I:9, 48, 14-16; III:10, 155, 24-30.

²⁰² *PG* 116, 444D.

²⁰³ *PG* 116, 444D; I:9, 48, 16 – 49, 1-3; II:9, 116, 11-13; III:10, 155, 30-31.

²⁰⁴ *PG* 116, 444D; I:9, 49, 4-5; II:9, 116, 14-15; III:10, 155, 32-34.

²⁰⁵ *PG* 116, 444D-445A.

²⁰⁶ *PG* 116, 445A; I:9, 49, 4-9; II:9, 116, 16-18; III:10, 155, 34 – 156, 1-3.

²⁰⁷ *PG* 116, 445A; I:9, 49, 10-11; II:9, 116, 18-19; III:10, 156, 3-4.

²⁰⁸ *PG* 116, 445A-445B; I:9, 49, 13-17; II:9, 116, 20-22; III:10, 156, 4-10.

²⁰⁹ *PG* 116, 445B; I:9, 50, 3-7; II:9, 116, 23-24; III:10, 156, 10-12.

Έπειτα, το παιδάκι που κείτονταν νεκρό πήρε πάλι πνοή ζωής και άρχισε να κλαίει μπροστά στα μάτια της μητέρας του.²¹⁰ Εν συνεχεία, η μητέρα του μη μπορώντας να αντέξει την πολλή χαρά έπεσε κάτω στη γη και εξέπνευσε.²¹¹

Ο άγιος Σπυρίδων διακρινόμενος για τη μετριοφροσύνη του απευθύνθηκε πάλι στον Αρτεμίδωρο και αποφάνθηκε ότι πρέπει να αναστήσει τη μητέρα και να τη δώσει στο παιδί.²¹² Γι' αυτό προσευχήθηκε στον Θεό και εν συνεχεία στράφηκε προς τη νεκρή γυναίκα, λέγοντάς της: «Ανάστηθι, [...] καὶ στήθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου».²¹³ Εκείνη λοιπόν, η οποία κατεχόταν περισσότερο από ύπνο παρά από θάνατο,²¹⁴ αναστήθηκε και πήρε το παιδάκι στην αγκαλιά της.²¹⁵

Τέλος, ο άγιος λόγω της μετριοφροσύνης του ζήτησε από τον Αρτεμίδωρο και τη γυναίκα να τηρήσουν σιωπή σχετικά με τα θαύματα και να μην τα γνωστοποιήσουν, προκειμένου να μείνουν άγνωστα στον πολύ κόσμο.²¹⁶ Ο Αρτεμίδωρος ωστόσο μετά την κοίμηση του αγίου μη κρίνοντας σωστό να αποκρύψει από τους φιλόθεους μια τόσο μεγάλη ψυχική ωφέλεια, τα αποκάλυψε όλα στους πιστούς.²¹⁷

θ) Ωδή ε΄. Τροπάριο γ΄: «Τὸν πονηρᾶ... ζῶον προσκερατίζον»

Μετά που επέστρεψε ο άγιος από την Αντιόχεια στην Κύπρο, προσήλθε σ' αυτόν κάποιος να αγοράσει εκατό γίδες από το κοπάδι του.²¹⁸ Ο άγιος είχε εμπιστοσύνη στον άνθρωπο ότι θα καταθέσει την τιμή που συμφώνησαν, αυτός όμως κατέθεσε χρήματα για ενενήντα εννέα γίδες και όχι για εκατό.²¹⁹ Τα χρήματα για μία γίδα τα κράτησε θεωρώντας το κέρδος μεγαλύτερο από την ντροπή ή νόμιζε ότι θα εξαπατούσε τον άγιο λόγω της απλοϊκότητάς του.²²⁰

Αφού λοιπόν και οι δύο εισήλθαν στη μάντρα, ο άγιος έχοντας διορατικό βλέμμα είτε στον αγοραστή να πάρει τόσες γίδες όσες αντιστοιχούσαν στα χρήματα που κατέβαλε.²²¹ Μία όμως γίδα ως καλή θεραπεινίδα, αισθανόμενη ότι ο κύριός της δεν την έδινε, επέστρεψε στη μάντρα.²²² Ο αναιδής εντούτοις αγοραστής την έσυρε πάλι πίσω²²³ και αυτό έγινε δύο και τρεις φορές.²²⁴ Μετά απ' αυτά την άρπαξε, την έβαλε στους ώμους του και την πήρε.²²⁵ Εκείνη όμως άρχισε να βελάζει δυνατά και να τον χτυπάει με τα κέρατά της σαν να τιμωρούσε τον πλεονέκτη για την αδικία που διέπραξε.²²⁶

Παρόλο που οι παρόντες δεν μπορούσαν να ερμηνεύσουν την αιτία που συνέβη αυτό, ο άγιος τού μίλησε ήρεμα, λέγοντάς του: «Για σκέψου, τέκνο μου, μήπως το ζώο δεν δυσανασχετεί χωρίς λόγο; Μήπως λησμώνησες να πληρώσεις την τιμή

²¹⁰ PG 116, 445C; I:9, 50, 9-10; II:9, 116, 25-26; III:10, 156, 14-15; IV:9, 176, 15-16.

²¹¹ PG 116, 445C; I:9, 50, 10-12; II:9, 116, 31-33 – 117, 1; III:10, 156, 15-17.

²¹² PG 116, 445D; I:9, 50, 15-16 – 51, 1-14; II:9, 117, 3-16; III:10, 156, 18-31.

²¹³ PG 116, 445D; I:9, 51, 1-17 – 52, 1-7; II:9, 117, 1-16; III:10, 156, 31-33 – 157, 1-7.

²¹⁴ PG 116, 445D.

²¹⁵ PG 116, 445D; I:9, 52, 7-14; II:9, 117, 16-21; III:10, 157, 7-11; IV:9, 176, 16-17.

²¹⁶ PG 116, 448A; I:9, 53, 1-4; II:9, 117, 21-25; III:10, 157, 11-22.

²¹⁷ PG 116, 448A; I:9, 53, 10-13; II:9, 117, 25-32 – 118, 1-2.

²¹⁸ PG 116, 448A; I:10, 53, 14-15 – 54, 1; II:10, 118, 3-4; III:11, 57, 23-26; IV:10, 176, 18.

²¹⁹ PG 116, 448A; I:10, 54, 6-8; II:10, 118, 7-10; III:11, 57, 27-29; IV:10, 176, 19-20.

²²⁰ PG 116, 448A-448B.

²²¹ PG 116, 448B; I:10, 54, 11-12; II:10, 118, 11-12; III:11, 57, 29-32.

²²² PG 116, 448B; I:10, 54, 15 – 55,16; II:10, 118, 13-16; III:11, 58, 1-3.

²²³ PG 116, 448B; I:10, 55, 2-3; III:11, 58, 3-5; IV:10, 176, 20-21.

²²⁴ PG 116, 448B.

²²⁵ PG 116, 448B; I:10, 55, 5-8; II:10, 118, 16-19; III:11, 58, 9-10; IV:10, 176, 21-22.

²²⁶ PG 116, 448B-448C; I:10, 55, 8-10; III:11, 58, 11-12; IV:10, 176, 22-23.

του;»²²⁷ Εκείνος λοιπόν αρχίζοντας να καταλαβαίνει τη σημασία του πεπραγμένου, ζήτησε συγχώρεση, ενώ η γίδα σταμάτησε να βελάζει²²⁸ και γύρισε πίσω στο μαντρί μαζί με τις άλλες.²²⁹

ι) Ωδή ζ'. Τροπάριο α': «τὸν ἐκ παρακοῆς... ἀπέδειξας ἄλαλον»

Στην Κύπρο υπήρχε μια μητρόπολη που ονομαζόταν Ερυθρά και δεν απείχε από τη μητρόπολη της Κωνσταντίας περισσότερο από τριάντα στάδια.²³⁰ Φτάνοντας ο άγιος εκεί μπήκε στον ναό, για να προσευχηθεί.²³¹ Έδωσε εντολή σε έναν από τους διακόνους της περιοχής εκείνης να επιταχύνει την ακολουθία,²³² λόγω του ότι ο κάσωνας του καλοκαιριού²³³ τού είχε προκαλέσει μεγάλο κάματο.²³⁴

Ο διάκονος όμως παρέβλεψε την εντολή του αγίου πατρός και παρέτεινε την ακολουθία γεμάτος κενοδοξία.²³⁵ Τότε ο πραότατος άγιος απευθύνθηκε σ' αυτόν με αγανάκτηση, λέγοντάς του: «Σιώπα». ²³⁶ Αμέσως ο διάκονος έχασε τη φωνή του και έμεινε άλαλος,²³⁷ ενώ το υπόλοιπο μέρος της ευχής το ολοκλήρωσε ο άγιος.²³⁸ Μετά το τέλος της ιερής ακολουθίας, ο διάκονος που ήταν πλέον άφωνος πλησίασε τον άγιο και προσέπεσε στα πόδια του ταπεινώς.²³⁹

Οι συγγενείς και οι οικείοι του διακόνου παρακαλούσαν τη γεναία εκείνη ψυχή του αγίου να του λύσει τον δεσμό της γλώσσας, δηλαδή την αφωνία με την οποία είχε τιμωρηθεί εξαιτίας της παρακοής του και της αλαζονείας του.²⁴⁰ Ο άγιος συγκινούμενος από τις παρακλήσεις²⁴¹ επανέφερε τη φωνή στον διάκονο, όχι όμως καθαρή και μελωδική αλλά τραυλίζουσα και εξασθενημένη,²⁴² μια και το προορατικό του χάρισμα έδειχνε ότι ο διάκονος χρειάζεται ακόμη παιδαγωγία.²⁴³

ια) Ωδή ζ'. Τροπάριο β': «Υπάρχοντι, Σπυρίδων... φόβω ἐξίσταντο»

Εισήλθε ο άγιος Σπυρίδων στο ναό της πόλεώς του, για να τελέσει τον Εσπερινό όπως συνηθίζόταν.²⁴⁴ Κατά σύμπτωση εκτός από τους νεωκόρους και τους λειτουργούς δεν υπήρχε κανείς άλλος στον ναό και γι' αυτό ο άγιος έδωσε εντολή να ανάψουν περισσότερα καντήλια από εκείνα που συνήθως άναβαν.²⁴⁵

Καθώς ο άγιος αναφωνούσε τη συνηθισμένη «ειρήνη», παρόλο που δεν υπήρχε λαός για να πραγματοποιήσει την αντιφωνία, ακούστηκε φωνή πολλών μυριάδων

²²⁷ PG 116, 448C; I:10, 55, 10-14; II:10, 118, 26-30; III:11, 158, 14-17; IV:10, 176, 24-25.

²²⁸ PG 116, 448C; I:10, 55, 14-15 – 56, 1-5; II:10, 118, 30-33 – 119, 1-2; III:11, 158, 17-24; IV:10, 176, 25-27.

²²⁹ PG 116, 448C; IV:10, 176, 27-28.

²³⁰ PG 116, 448D; I:11, 56, 6-8; II:11, 119, 3-4, III:12, 28-31.

²³¹ PG 116, 448D; I:11, 56, 8-10, II:11, 119, 4-5; III:12, 32-33.

²³² PG 116, 448D; I:11, 56, 11; II:11, 119, 5-6; III:12, 158, 33 – 159, 1; IV:11, 176, 30.

²³³ PG 116, 448D; I:11, 56, 12; III:12, 159,2; IV:11, 176, 29.

²³⁴ PG 116, 448D.

²³⁵ PG 116, 448D; I:11, 56, 13-14 – 57, 1-2; II:11, 119, 6-8; III:12, 159, 2-5; IV:11, 176, 30-31.

²³⁶ PG 116, 448D; I:11, 57, 3-4; II:11, 119, 10-12; III:12, 159, 5-8.

²³⁷ PG 116, 448D; I:11, 57, 4-7, II:11, 119, 12-13, III:12, 159, 9-11; IV:11, 176, 31-32.

²³⁸ PG 116, 449A.

²³⁹ PG 116, 449A; I:11, 57, 8-13, II:11, 119, 13-16; III:12, 159, 11-16; IV:11, 176, 32-33.

²⁴⁰ PG 116, 449A; I:11, 57, 13-16 – 58, 1-3; III:12, 159, 16-19.

²⁴¹ PG 116, 449A.

²⁴² PG 116, 449A; I:11, 5-10; II:11, 119, 21-22; III:12, 159, 20-26; IV:11, 176, 33.

²⁴³ PG 116, 449A; I:11, 3-4; III:12, 159, 19-20.

²⁴⁴ PG 116, 449C; I:12, 58, 11-14; II:12, 120, 1-2; III:13, 159, 27-29; IV:12, 177, 1.

²⁴⁵ PG 116, 449C; I:12, 59, 2-5; II:12, 120, 5-7; III:13, 159, 33 – 160, 1-3; IV:12, 177, 3-4.

αγίων αγγέλων να λένε «καὶ τῷ πνεύματί σου».²⁴⁶ Επίσης όταν ο διάκονος τελείωνε την ευχή άκουσε το «Κύριε έλέησον».²⁴⁷

Η φωνή αυτή ακουγόταν και έξω από τον Ιερό Ναό και όλοι όσοι βρίσκονταν εκεί έτρεξαν από φόβο και θαυμασμό προς τα εκεί.²⁴⁸ Μπαίνοντας όμως μέσα δεν έβλεπαν κανέναν εκτός από τον άγιο και λίγους συλλειτουργούς του.²⁴⁹ Και αυτοί είπαν ότι ως τότε δεν είχαν δει κανέναν και άκουγαν τη φωνή της θείας αγαλλιάσεως από πλήθη αγγελικών δυνάμεων.²⁵⁰

ιβ) Ωδή ζ'. Τροπάριο α': «έπευλογεῖς καὶ τὸ ἔλαιον... χρόνον διήρκεσε»

Άλλοτε πάλι καθώς ο άγιος τελούσε τον Εσπερινό, στα μέσα της ιερής ακολουθίας τελείωσε το λάδι του λύχνου²⁵¹ και κατά τύχη δεν υπήρχε άλλο στον Ιερό Ναό.²⁵² Ο λύχνος κόντευε να σβήσει και ο άγιος στενοχωριόταν, διότι δεν ήθελε να αφήσει την ακολουθία ατελή.²⁵³

Άμέσως όμως από άόρατη δύναμη ο λύχνος πλημμύρισε με λάδι, το οποίο ξεχνόνταν προς το έδαφος.²⁵⁴ Μάλιστα οι νεωκόροι τοποθέτησαν δοχεία από κάτω, για να πέφτει το λάδι μέσα σ' αυτά.²⁵⁵ Τόσο πλουσιοπάροχη χάρη είχε ο άγιος Σπυρίδων, η οποία πλημμύριζε την ψυχή του όπως το λάδι στο λύχνο.²⁵⁶

Το παράδοξο αυτό θέαμα, που είδαν όλοι όσοι βρίσκονταν μαζί με τον άγιο στην εκκλησία, το διηγήθηκαν σε όλους τον καιρό εκείνο.²⁵⁷ Μετά που ολοκληρώθηκαν οι ύμνοι της εσπερινής ακολουθίας, ο άγιος απέλυσε όλους όσοι βρίσκονταν εκεί και οι οποίοι ήταν σε μεγάλη ψυχική εφορία λόγω της επίβλεψης του Θεού μέσα από την προσευχή του αγίου.²⁵⁸

ιγ) Ωδή ζ'. Τροπάριο β': «ή μοιχαλῖς άμαρτήσασα... διήλθεν, ὄσιε»

Ένας ναυτικός συμπολίτης του αγίου είχε αποδημήσει και έπειτα από δύο χρόνια επιστρέφει βρίσκοντας μια αναστάτωση στο σπίτι του, αφού η γυναίκα του είχε διαπράξει έγκλημα μοιχείας.²⁵⁹ Παρόλο που ήταν οργισμένος με την πράξη της και σκεφτόταν να τη σκοτώσει, συγκρατήθηκε προκειμένου να μην της καταλύσει τον βίο, αλλά και να μην έχει βάρος στη συνείδησή του μια τέτοια πράξη.²⁶⁰

Έτσι, ο απατημένος σύζυγος έσπευσε να βρει τον άγιο και να του εκθέσει τους προβληματισμούς του, αλλά και όλα όσα ένιωθε.²⁶¹ Ο άγιος τον σπλαχνίστηκε κι έπειτα ζήτησε να του φέρουν ενώπιόν του τη μοιχαλίδα, για να τη ρωτήσει για ποιον

²⁴⁶ PG 116, 449C-449D; I:12, 59, 7-12; II:12, 120, 8-12; III:13, 160, 5-10; IV:12, 177, 4-6.

²⁴⁷ PG 116, 449D; I:12, 59, 12-15; II:12, 120, 12-15; III:13, 160, 10-13; IV:12, 177, 7-8.

²⁴⁸ PG 116, 449D; I:12, 59, 15-20 – 60, 1-5; II:12, 120, 15-25; III:13, 160, 13-19; IV:12, 177, 8-10.

²⁴⁹ PG 116, 449D; I:12, 60, 5-7; II:12, 120, 25-26; III:13, 160, 20-22; IV:12, 177, 10-11.

²⁵⁰ PG 116, 449D; I:12, 60, 9-13; III:13, 160, 22-25.

²⁵¹ PG 116, 452A; I:13, 61, 14-17; II:13, 121, 12-17; III:14, 161, 7-12; IV:13, 177, 12-13.

²⁵² PG 116, 452A.

²⁵³ PG 116, 452A; III:14, 161, 12-14; IV:13, 177, 13-14.

²⁵⁴ PG 116, 452A; I:13, 62, 4-9; II:13, 121, 17-26; III:14, 161, 14-18; IV:13, 177, 14.

²⁵⁵ PG 116, 452A; I:13, 62, 10-11; III:14, 161, 18-19; IV:13, 177, 14-15.

²⁵⁶ PG 116, 452A.

²⁵⁷ I:13, 62, 13-15; III:14, 161, 22-24.

²⁵⁸ I:13, 62, 13-20.

²⁵⁹ PG 116, 452D; I:15, 65, 1-16 – 66, 1; II:15, 123, 31-33 – 124, 1-5; III:6, 142, 20-25; IV:14, 177, 20-21.

²⁶⁰ PG 116, 453A.

²⁶¹ PG 116, 453A; I:15, 66, 1-7; II:15, 124, 6-7; III:6, 142, 26-31.

λόγο διέπραξε τη μοιχεία.²⁶² Εκείνη όμως καθώς ήταν αδιάντροπη και αυθάδης ισχυρίστηκε ότι δεν είχε πλησιάσει άλλον άνδρα.²⁶³ Όταν δε ο άγιος τής είπε για τον χρόνο αποδημίας του συζύγου της, γεγονός που αποδείκνυε το ψεύδος, εκείνη συνέχιζε να συμπεριφέρεται με θρασύτητα και δεν παραδεχόταν τη μοιχεία που είχε πράξει.²⁶⁴

Παρ' όλα αυτά ο άγιος της προσέφερε και την οδό της μετανοίας μια και όλες τις αμαρτίες μπορεί να τις νικήσει η φιλανθρωπία του Θεού.²⁶⁵ Της είπε όμως καθαρά και ξάστερα ότι το κυοφορούμενο βρέφος της δεν θα εξέλθει στο φως όσο εκείνη συνεχίζει να καλύπτει την αλήθεια κάτω από το βαθύτατο σκοτάδι του ψεύδους.²⁶⁶

Έτσι πριν φτάσει η ώρα του τοκετού, την έπιασαν ισχυρότατοι πόνοι, συστρεφόταν η κοιλιά της και εμποδιζόταν η έξοδος του εμβρύου.²⁶⁷ Κι επειδή ούτε μετά απ' αυτό απέβαλε τη θρασύτητά της, βρήκε οικτρότατο θάνατο.²⁶⁸

Για την αμετανοησία και την ισχυρογνωμοσύνη της λένε ότι ο άγιος στενοχωρήθηκε και χύνοντας δάκρυα από τα μάτια του είπε.²⁶⁹ «Ποτέ του λοιπού δεν θα κρίνω και δεν θα δικάσω άνθρωπο, αφού ο λόγος μου μάχαιρα δίστομος έγινε και θανάτωσε τη γυναίκα».²⁷⁰

Τα γεγονότα αυτά όσοι τα είδαν και τα άκουσαν έφεραν μεγάλο σεβασμό προς τον άγιο.²⁷¹ Γι' αυτό τον πρόσεχαν με ευλάβεια και προσέβλεπαν σ' αυτόν με φόβο, όπως παλιά στους Αποστόλους οι οποίοι είχαν θαυματοουργήσει με τον Ανανία και τη Σαπφείρα.²⁷²

ιδ) Ωδή θ'. Τροπάριο α': «ειδώλων δὲ κατέαζας... θαυματοργῶν ἐξαΐσια»

Λένε ότι όσο ακόμα ζούσε ο άγιος, ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας συγκάλεσε Σύνοδο όλων των επισκόπων, για να παρακαλέσουν διά κοινής προσευχής τον Θεό να συντρίψει τα ειδωλωλατρικά ξόανα και αγάλματα και να τα γκρεμίσει στο έδαφος.²⁷³ Αφου λοιπόν συναθροίστηκαν οι άγιοι και προσευχήθηκαν εντατικά, με το νεύμα και τη δύναμη του Θεού άρχισαν τα είδωλα να γκρεμίζονται καταγής.²⁷⁴ Παρόλες όμως τις προσευχές των επισκόπων και του Πατριάρχη ένα απ' αυτά έμενε ακίνητο στη θέση του.²⁷⁵ Δεν ήταν ότι ο Θεός δεν άκουγε τις προσευχές τους, αλλά ήθελε να δείξει σε όσους ήταν άγνωστο, το ποιος ήταν ο Σπυρίδων ανάμεσα στους επισκόπους.²⁷⁶

Καθώς είχε νυχτώσει και ενώ ο Πατριάρχης συνέχιζε να προσεύχεται, εμφανίστηκε σ' αυτόν μία θεία οπτασία, η οποία του έλεγε να μη στενοχωριέται που δεν είχε καταπέσει ακόμα το είδωλο στη γη, γιατί αυτό το θαυμαστό γεγονός ο Θεός το φύλαγε για τον Σπυρίδωνα.²⁷⁷ Ως εξής, τον παρότρυνε να στείλει γράμμα στον

²⁶² PG 116, 453A-453B; I:15, 66, 8-10; III:6, 142, 31-33 – 143, 1.

²⁶³ PG 116, 453B; I:15, 66, 10-13; II:15, 124, 9-12; III:6, 143, 1-4; IV:14, 177, 22-23.

²⁶⁴ PG 116, 453B-453C; I:15, 66, 11-18; II:15, 124, 12-19; III:6, 143, 4-24.

²⁶⁵ PG 116, 453C; I:15, 69, 1-8; III:6, 144, 1-7.

²⁶⁶ PG 116, 453D; I:15, 69, 8-13; III:6, 144, 7-14.

²⁶⁷ PG 116, 453D; I:15, 69, 13-15; II:15, 125, 2-4; III:6, 144, 14-19.

²⁶⁸ PG 116, 453D-455A; I:15, 69, 16-17; II:15, 125, 5-6; III:6, 144, 20-24; IV:14, 177, 23-24.

²⁶⁹ PG 116, 455A.

²⁷⁰ I:15, 70, 3-5; II:15, 125, 8-11; III:6, 144, 25-28.

²⁷¹ PG 116, 455A; I:15, 70, 5-9; III:6, 144, 28-29.

²⁷² PG 116, 455A; I:15, 70, 10-14; III:6, 144, 30-32.

²⁷³ PG 116, 490C-490D; I:20, 83, 9-14; III:17, 165, 3-10; IV:18, 178, 7-9.

²⁷⁴ PG 116, 490D; I:20, 83, 17-20; III:17, 165, 10-15.

²⁷⁵ PG 116, 490D; I:20, 83, 20 – 84, 1-7; III:17, 165, 16-20; IV:18, 178, 9-10.

²⁷⁶ PG 116, 490D-461A.

²⁷⁷ PG 116, 461A; I:20, 85, 10-17; III:17, 166, 4-11; IV:18, 178, 11-12.

άγιο όπως και έπραξε.²⁷⁸ Ο άγιος αποδέχθηκε την πρόσκληση και όταν έφτασε στην Αλεξάνδρεια και πάτησε τα πόδια του στη γη, το μιαρό εκείνο άγλαμα συνετρίβη και μετατράπηκε σε σκόνη.²⁷⁹

Μέσω του θαύματος αυτού η φήμη του αγίου διαδόθηκε γρήγορα σε όλη την οικουμένη, ενώ ήταν ιδιαίτερη η ωφέλειά του προς πιστούς και απίστους μια και οι μεν πιστοί θεμελίωσαν ακόμη περισσότερο την πίστη τους και οι δε άπιστοι ήρθαν κόντá στον Χριστό και αναγεννήθηκαν διά του βαπτίσματος.²⁸⁰ Τα θαύματα αυτά μαρτυρούνται από μια εικόνα που είναι ζωγραφισμένη μεταξύ του πύλωνα που ονομάζεται Αρχοντικός και του ναού της Τριμυθούντος, όπου υπήρχε το ιερό λείψανο του αγίου.²⁸¹

ιε) Ωδή θ΄. Τροπάριο β΄: «ύετοϋ λαβροτάτου... τήν όδόν»

Ένας φιλόχριστος άνθρωπος κατά την εορτή του αγίου επισκέφθηκε την Τριμυθούντα.²⁸² Εκεί ενώ προσκυνούσε τον τάφο που περιείχε τα λείψανα του αγίου,²⁸³ γέμισε η καρδιά του με φως και η ψυχή του με θεία ηδονή και συμπέρανε, όσο είναι δυνατόν, ποια είναι τα αγαθά που περιμένουν τους αγίους.²⁸⁴ Έπειτα πήγε στην εμποροπανήγυρη να αγοράσει έπιπλα και ενδύματα για τους φτωχούς, εφόσον επικρατούσε σφοδρός χειμώνας.²⁸⁵

Αφού λοιπόν ετοιμάστηκε, έπρεπε να βρίσκεται στην πατρίδα του λόγω κάποιας επείγουσας ανάγκης.²⁸⁶ Ωστόσο, ο καιρός προμήνυε καταρακτώδη βροχή.²⁸⁷ Επειδή όμως ήταν πολύ μεγάλος κόπος να φέρει το φορτίο εν ώρα βροχής, παρακάλεσε τον άγιο να γίνει συνοδοιπόρος του σε όλο αυτό και να προστατεύσει αυτόν αλλά και όλους τους άλλους από τη βροχή.²⁸⁸

Ο άγιος ανταποκρίθηκε στην προσευχή του ανθρώπου αυτού και συμπορεύθηκε σε όλο τον δρόμο²⁸⁹ όχι μονο αοράτως αλλά και ορατός.²⁹⁰ Έτσι, ενώ η βροχή ήταν έτοιμη να ξεσπάσει με τη δύναμη του αγίου, το ξέσπασμα αναστελλόταν.²⁹¹ Όταν ο άνθρωπος έφτασε στο σπίτι του, ο άγιος έγινε άφαντος, ενώ η καρδιά του φιλόχριστου ανθρώπου γέμισε με άπλετο φως σαν να του μετέδωσε ο άγιος τη δική του ευφροσύνη.²⁹² Με την είσοδό του άνδρα στο σπίτι ξέσπασε αμέσως καταρακτώδης βροχή που κράτησε τρεις ολόκληρες μέρες.²⁹³ Με τον τρόπο αυτό ο άγιος διευκόλυνε την οδοιπορία του ανθρώπου και τον προστατευσε από το συναίσθημα της στενοχώριας και της λύπης.²⁹⁴

²⁷⁸ PG 116, 461A; I:20, 85, 19-21 – 86, 1-3; III:17, 166, 14-16.

²⁷⁹ PG 116, 461B; I:20, 86, 4-14; III:17, 166, 19-24; IV:18, 178, 13-15.

²⁸⁰ PG 116, 461C; I:20, 87, 6-10; III:17, 166, 30-32 – 167, 1-11; IV:18, 178, 15-16.

²⁸¹ PG 116, 461C; I:20, 88, 14-15 – 89, 1-4.

²⁸² PG 116, 464D; I:23, 96, 14.

²⁸³ PG 116, 464D; I:23, 96, 15.

²⁸⁴ PG 116, 464D; I:23, 97, 3-6; IV:20, 178, 26-29.

²⁸⁵ PG 116, 464D; I:23, 97, 6-8.

²⁸⁶ PG 116, 464D.

²⁸⁷ PG 116, 464D-465A.

²⁸⁸ PG 116, 465A; I:23, 97, 10-15.

²⁸⁹ PG 116, 465A; I:23, 98, 2-7.

²⁹⁰ PG 116, 465A.

²⁹¹ PG 116, 465B; IV:20, 178, 30-31.

²⁹² PG 116, 465B; I:23, 98, 7-13.

²⁹³ PG 116, 465B; I:23, 98, 13-15 – 99, 1.

²⁹⁴ PG 116, 465B.

**Β. ΙΩΣΗΦ ΤΟΥ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΚΑΝΟΝΑΣ
ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ**

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ – ΣΧΟΛΙΑ

1. Sigla

i. Codices

A	Atheniensis EBE 2267, s. XII, ff. 33v-35v
M	Meteor. Metamorfoseos 171, s. XV, ff. 103v-108v
P	Parisinus gr. 1572, s. XIII, ff. 39v-42r
Pa	Parisinus gr. 1623, s. XIV, ff. 29r-31v

iii. Cetera

Acath.	Hymnus Acathistus
Me	Menaeon ²⁹⁵
om.	omisit
tit.	titulus

²⁹⁵ Συγγραφείς, *Μηναῖον τοῦ Δεκεμβρίου*, Βενετία, Εκ της Ελληνικῆς Τυπογραφίας του Φοίνικος, 1845, σ. 102-103.

2. Κριτική έκδοση

Ὁ κανὼν φέρων ἀκροστιχίδα τήνδε: Δέχου, Σπυρίδων, τήνδε τὴν ὑμνωδίαν, τοῦ Ἰωσήφ.

ᾠδὴ α΄. Ἦχος β΄. Δεῦτε, λαοί, ἄσωμεν

Δοῦλος Χριστοῦ,
πάτερ Σπυρίδων, γενόμενος
τῆς τῶν παθῶν δουλείας με
νῦν ἐλευθέρωσον
5 ἱεραῖς σου πρεσβείαις,
τῇ σκέπῃ σου τῇ θείᾳ
πίστει προστρέχοντα.

Ἔχων Θεὸν
τῶν σῶν ἀγίων δεήσεων,
10 σοφέ, καθυπακούοντα
τοῦτον ἰλέωσαι
ὑπὲρ τῶν ἀγρυπνούντων
καὶ πίστει σε τιμώντων,
μακαριώτατε.

15 Χεῖρας σεμνάς
ἀναπετάσας πρὸς Κύριον
ὄμβροισ τὴν γῆν κατήρδευσας·
διὸ ψυγεῖσαν μου
τὴν ψυχὴν ἀμελείᾳ
20 πρεσβείαις σου, Σπυρίδων,
δάκρυσιν ἄρδευσον.

θεοτ. Ὅλος ἐν σοὶ
κατασκηνώσας ὁ Ὑψιστος
ὅλην τὴν φύσιν ἔσωσε
25 τῆς ἀνθρωπότητος,
Θεοτόκε Παρθένε,
καὶ πάντων προστασίαν
πιστῶν σε ἔδειξεν.

tit. τοῦ Ἰωσήφ om. A: tit. om. P 3 δουλείας M 6 τὸν σκέπη M: τὴν σκέπην σου τὴν
θείαν P 7 προστρέχοντας P 9 τῶν τῶν A 10 καθυπακούοντα τοῦ M 11 τοῦτων
A 13 τιμώντων AP 17 γῆν A 18 ψυγῆσαν A: ψυχεῖσαν P 19 ἀμελία A 20 σου
om. Pa 22 ὄλως AM 25 ἀνθρωπότητος A 27 προστασία P

Ἔδῃ β'. Ἴδετε, ἴδετε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ἐν θαλάσῃ σώσας

30 Ἐπὸ τοῦ Πνεύματος,
πάτερ, κινούμενος
θεία ἐντεύξει ὄφιν
μεταποιεῖς εἰς χρυσίον
ἐν συμπαθείᾳ πολλῇ
κατοικτείρων πεινῶντας·
35 διὸ σε δυσωπῶ
λιμώττουσάν μου τὴν ψυχὴν
καὶ πενία συζῶσαν
τῶν ἀρετῶν τοῖς ἐν σοὶ
χαρίσμασιν ἔμπλησον.

40 Σὺ διεσκόρπισας
θεία ἐντεύξει σου
πλεονεξία σῖτον,
σεσυνηγμένων πενήτων
παραμυθούμενος
45 σφοδροτάτην ἔνδειαν,
πανάγιε ποιμήν·
ὄθεν βοῶ σοὶ τῶν ἐμῶν
ἐγκλημάτων τὸν φόρτον,
ὄνπερ συνῆξαι κακῶς,
50 μακάριε, σκόρπισον.

Πνεύματι, ὅσιε,
θείῳ κινούμενος
θανατηφόρου, πάτερ,
συκοφαντίας ἐξαίρεις
55 τὸν κινδυνεύοντα
ἀπολέσθαι ἀδίκως·
διὸ ταῖς σαῖς εὐχαῖς
πάσης ἡμᾶς ἐπιφορᾶς
ἐναντίας, Σπυρίδων,
60 ἐξάρπασον, δυσωπῶν
τὸν ῥύστην καὶ Κύριον.

θεοτ.

Ἕμνολογίας σε
θείαις γεραίρομεν,
Θεογεννήτορ Κόρη·
65 ὄν γὰρ ὑμνεῖ πᾶσα κτίσις
Θεὸν ἐχώρησας·
ὄν δυσώπει ἀπαύστως
λυτρώσασθαι ἡμᾶς
στενοχωρίας χαλεπῆς
70 καὶ παθῶν ἀτιμίας
καὶ τῆς αἰωνιζούσης,
Ἄχραντε, κολάσεως.

29-72 om. MP 29 Ὑπο A 32 μεταποιῆς Pa 34 κατοικτήρων πινῶντας A 35
δησωπῶ A 36 λιμόττουσάν A 40 διεσκόρπησας A 42 σῆτον A 43 πενήτον A
54 συκοφαντείας A 57 εὐχῆς A 64 Θεογεννήτορ A 69 στενοχορίας A

Ῥδὴ γ'. Ἐν πέτρᾳ με τῆς πίστεως

- Ῥημάτων σου δυνάμει
τὸν ῥοῦν ἐπέσχεσ
75 τοῦ ποταμοῦ ὡς πάλαι ὁ θεηγόρος
Ἐλισσαίε, Σπυρίδων
σημειοφόρε·
διὸ σου δέομαι
80 στῆσον τὰ ρεύματα
τῶν παθῶν, μακάριε,
τῆς καρδίας μου.
- Ἰάτρευσον τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς μου,
τὸν νοῦν μου σκοτιζόμενον ἀμελείᾳ
καταύγασον καὶ πρόθυμον εἰς τὸ πράττειν
85 τὰ θεία ποιήσον,
Σπυρίδων ὄσιε,
δυσωπῶν τὸν εὐσπλαγχνον
καὶ Θεὸν ἡμῶν.
- Διέλυσας γυναίου ἀσέμνου, μάκαρ,
90 μιμήσει τοῦ Δεσπότη, τὰς ἀμαρτίας·
ὡσαύτως οὖν κραυγάζω σοι
τῶν κακῶν μου
δεσμὰ διάρρηξον
τῇ μεσιτεία σου,
95 συνδεσμῶν ἀγάπη με
τοῦ ποιήσαντος.
- θεοτ.
100 Ὡς πάντων τῶν ἀγγέλων ἀγιωτέρα
τὸν μόνον ὑπεράγιον Θεὸν Λόγον
ἐκύησας, Πανάμωμε, ἀπορρήτως·
αὐτὸν ἰκέτευε
καθαγιάσαι ἡμᾶς
τοὺς ἐνθέοις λόγοις σε
ἀγιάζοντας.

76 Ἐλισσαίε Pa 83 σκοτειζόμενον A 87 τὸν εὐσπλαγχνον om. Pa: εὐσπλαγχνον M
88-103 om. Pa 91 ὡσαύτως A 93 διάρρηξον M 97 ἐδείχθης μόνη A 99
ἀπορρείτως A 101 καθαγιάσας APPa

Ψδὴ δ΄. Ὑμνῶ σε, ἀκοὴν γάρ, Κύριε

105 **Νεκρώσας**
τῶν παθῶν σκιρτήματα,
τὴν ψυχὴν σου ἐν ἀπαθείᾳ
ἐζώσας, ὅσιε·
ἐντεῦθεν σοι, Σπυρίδων, χάριν Θεὸς
ἀνιστὰν νεκροὺς δεδώρηται·
110 ὄν ἐκτενῶς ἰκέτευε
σωθῆναι ἡμᾶς.

Τοῦ βίου
τὸν ῥοῦν περαιούμενος
ἐπομβρίας πολλῶν θαυμάτων
115 τὰ ρεύματα ἔστησας,
μακάριε, τῶν νοσημάτων·
διὸ ἰκετεύω τῆς καρδίας μου
τὰς πονηρὰς ἐκβλύσεις ἀποξήρανον.

Ἡ γλῶσσα σου
120 τῷ Θεῷ Πνεύματι
τεθηγμένη Πατρὶ τὸν λόγον,
ὁμότιμε ἅγιε,
ἐτράνωσε συνόδου μέσον
δεινὰς γλωσσαλγίας,
125 ἀποπαύουσα αἰρετιζόντων,
μάκαρ ἀξιάγαστε.

θεοτ.

Νοός μου
ἐκτροπᾶς, Πανάμωμε,
ταῖς εὐχαῖς σου διορθουμένη
130 εἰρήνευσον δέομαι
ταραττομένην τὴν ψυχὴν μου
σφοδραῖς τῶν δαιμόνων ἐπιθέσεσιν,
ὅπως ὑμνῶ σε, ἄχραντε, σωζόμενος.

104-133 om. Pa **105** σκηρτήματα A **106** ἀπάθειαν P **107** ἐζώσας A **108**
ἐντεῦθεν A σύ A **109** ἀνηστὰν A **111** σωθῆναι A **113** ροῦν A **116** τῶν om. A
118 ἐκβλύσης A: ἐκκλύσεις P **122** ὁμότιμων A: ὁμότιμον M **123** ἐτράνωσεν A:
διετράνωσε M **128** ἐκτροπᾶς A **132** δεινῶς M **133** σαι A

Ψδὴ ε΄. Ὁ φωτισμὸς τῶν ἐν σκότει

135 **Δόξη πολλῇ**
ἀπαστράπτοντα βλέπει
σε ἐν ὄνειρῳ
νόσῳ συνεχόμενος σφοδροτάτη,
ἄναξ παμμάκαρ·
ὡς ἐκεῖνον ἰάσω,

140 ἱεράρχα, οὕτως ἰάτρευσον
πάντα τῆς ψυχῆς μου τὰ πάθη πρεσβείαις σου.

Ἔχων πολλὴν
πρὸς Θεὸν παρρησίαν
πιστὴν μητέρα
145 θνήξασαν σὺν τέκνῳ,
Σπυρίδων πάτερ,
ζωοποιῶ σου
προσευχῇ ἐξεγείρεις·
ὅθεν πίστει καθικετεύω σε
150 τὴν νεκρωμένην ψυχὴν μου
νῦν ζώωσον.

Τὸν πονηρᾶ
συνειδήσει σε, πάτερ,
πλεονεκτοῦντα
155 ἤλεγξε τὸ ζῶον προσκερατίζον·
ὡς οὖν ἐκεῖνον
ἱεραῖς νοθεσίαις
διωρθώσω
κάμῃ ἐνίσχυσον
160 ἐπικερατίζειν ἐχθροὺς πολεμοῦντας με.

θεοτ.

Ἡ κραταιὰ
τῶν πιστῶν συμμαχία,
Θεογεννήτορ,
τῶν ἀμαρτανόντων ἡ σωτηρία
165 ἀμαρτιῶν μου
τὸ χειρόγραφον λόγῃ
τοῦ τεχθέντος
ἐκ σοῦ διάρρηξον,
βίβλω σωζομένων κάμῃ
170 καταγράφουσα.

134 πολλή A 135 βλέπιν A 139 ἐκείνων A 141 ψυχῆς A τὰ πλήθη P 145
θνήξασα Pa 148 προσευχή A 150 τὴν νεκρωμένην μου ψυχὴν A 151 ζώωσον
A: ἀνάστησον M 152-160 om. A 152 πονηρὰ PPa 153 μάκαρ APPa 155 ἤλεξε
P προσκερατίζων Pa 158 διορθώσω MPPa 161 κραταιὰ AP 163 Θεογεννήτορ
AM

166 *Acath.* X 5 καὶ σχίσας τὸ χειρόγραφον

ᾠδὴ 5'. Πρὸς Κύριον ἐκ κήτους ὁ Ἰωνᾶς

Νοῶν χάριτι
τοῦ Ἁγίου λαμπόμενος Πνεύματος,
πάτερ, κτησάμενος
παρ' αὐτοῦ τε δυναμούμενος,

- 175 τὸν ἐκ παρακοῆς
εὐλαλον διάκονον
σωφρονίζων ἀπέδειξας ἄλαλον.
- Ἐπάρχοντι,
Σπυρίδων, ἰσαγγέλῳ σοι, ἅγιε,
180 ἄγγελοι ἅγιοι ἐν ναῶ ὕμνον τρισάγιον
συνόντες σοι Θεῷ τῷ ἁγίῳ ἔμελλον·
τὰ δὲ πλήθη τῷ φόβῳ ἐξίσταντο.
- Μὴ στήσης με
ἐν ἡμέρᾳ τῆς δίκης
185 κατάκριτον κατὰ τὰς πράξεις μου
εἰς κολάσεις ἐκπεμπόμενον·
ἀλλ' οἴκτειρον, Σωτήρ,
θείαις παρακλήσεσι
τοῦ σοφοῦ ἱεράρχου Σπυρίδωνος.
- θεοτ. 190 Νεκρώσεως
δερματίνους χιτῶνας ἀπέθετο,
θεοχαρίτωτε,
ὁ Ἀδὰμ καὶ ἀνελάβετο
στολὴν φωτοειδῆ·
195 ἦν Θεὸς ἐξύφανεν
ἐξ ἀγνῶν σου αἱμάτων σαρκούμενος.

172 λαμπόμενον M 174 δυναμούμενο M 181 ἔμελων A 183 στήσεις P 188
παρακλήσεσιν A 191 χειτῶνας A 192 θεοχαρίτωτε om. A: θεοχαρίτωτε M 196
σαρκούμενον A: σαρκούμενο M

Ὠδὴ ζ'. Εἰκόνοσ χρυσῆσ ἐν πε<δίῳ>

- Ὡς ἐν Ἡλιοῦ
ἐπευλόγησε Θεὸς
πρὶν τὸν καμψάκην,
200 οὕτω, παμμάκαρ,
τῇ ἐντεύξει σου
ἐπευλογεῖς καὶ τὸ ἔλαιον·
ὄπερ κρουνηδὸν ἀποστάζον
ἐπὶ χρόνον διήρκεσε
205 σημειουργία θαυμαστῆ καταλαμπρύνον σε.
- Δυνάμει τῶν σῶν,
θαυμαστὲ ἀρχιερεῦ,
πανσόφων λόγων
ἀπονεκροῦται ἀμετάγνωστα
210 ἢ μοιχαλὶς ἀμαρτήσασα
καὶ προσομιλεῖ τῷ θανάτῳ·
ἦν ὡσπερ μάχαιρα δίστομος

		ἡ ἐπιτίμησις ἡ σῆ διήλθεν, ὅσιε.
	215	Ίασεις τελῶν καὶ παράδοξα ποιῶν ἐθαυμαστώθης· διὸ, παμμάκαρ, ἰκετεύω σε ἐξασθενοῦσαν τοῖς πάθεσιν
	220	ἴασαι, Σπυρίδων, εὐχαῖς σου τὴν ψυχὴν μου κραυγάζουσαν· εὐλογητὸς εἶ ὁ Θεὸς ὁ τῶν <Πατέρων ἡμῶν>.
θεοτ.	225	Ἀμήτωρ τὸ πρὶν ὁ Υἱὸς ὁ τοῦ Θεοῦ, Ἄγνη, ὑπάρχων ἐκ σοῦ ἀπάτωρ ὑπὲρ ἔννοιαν σεσαρκωμένος γεγέννηται,
	230	τὴν καταφθαρεῖσαν οὐσίαν τῶν ἀνθρώπων, Πανάμωμε, πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀνυψῶν πάλιν ἀξίωμα.

197 ἐν om. M: Ὡς γὰρ P 198 ἐπευλόγησεν A Θεὸς om. P 199 καμψάκιν APa
200 οὕτως AP 202 ἐπευλογία AM: ἐπευλογεῖ P ἔλεον Pa 203 κρουνηδῶν AMP
ἀποστάζων AMP 205 δημιουργία MP θαυμαστική AP καταλαμπρύνων MPa
206 Δυνάμι A 207 ἀρχιερεὺ A 210 μοιχαλῆς A 211 προσομιλή A 212 ὡς M
213 ἐπιτίμησις A σῆ M 219 πάθεσι M 223 εἶ ὁ om. APa Θεὸς om. APPa 224
ὁ τῶν <Πατέρων ἡμῶν> om. APPa 225 Ἀμήτωρ A 227 ὑπάρχει MP 228 ἀπάτωρ
A ἔνοιαν et supra ἔννοιαν M 229 σεσαρκωμένον PPa 230 καταφθαρήσαν A
231 ἀνθρώπων M 233 ἀξίωμα A

Ἔδῃ η΄. Τὸν ἐν καμίνῳ τοῦ πυρός

	235	Νοῦν ἐκλαμπόμενος, σοφέ, προφητείας ἐσχηκῶς ὀρᾶς τὸ μέλλον καὶ κυλίεις πρὸς πίστιν τὸν ἀπιστία πολλῇ ἀθλίως κρατούμενον κλέψαντα
	240	τὰς τῶν σῶν ρημάτων ἐκβάσεις, θεοφόρε.
	245	Τὴν σὴν δοξάζω βιωτὴν ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ, πάτερ Σπυρίδων· ὁ Σωτὴρ τῶν ἀπάντων δροσώδεις ἐξ οὐρανοῦ ψεκάδας ἐπὶ τὴν ἀγίαν σου

		κορυφήν ἐκπέμπει τιμῶν σε παραδόξως.
	250	Ὁ ἐκ Θεοῦ τὰς δωρεὰς τῶν θαυμάτων εἰληφῶς, καθὼς ὑπέσχου, ἐκδημῶν ἐκ τοῦ κόσμου· ἔτι συνήθως ἡμῖν ἐξ ὕψους
	255	πλούσιον τὸ ἔλεος αἰτοῦ τοῖς τελοῦσι τὴν μνήμην σου, Σπυρίδων.
τριαδ.		Ὑμνολογήσωμεν, βροτοί, ἀσιγήτως ἐν φωναῖς Θεὸν Πατέρα
	260	καὶ συνάναρχον Λόγον καὶ Πνεῦμα Θεῖον πιστῶς, Τριάδα ἄκτιστον, ἀσύγχυτον μίαν βασιλείαν
	265	καὶ μίαν ἐξουσίαν.
θεοτ.		Ἴδου ἡ κλίνη, Σολομῶν, ἐν ἧ Ἰόγος τοῦ Πατρὸς σεσαρκωμένος ἀνεπαύσατο μόνος,
	270	ἡ Θεοτόκος ἀγνή· ἦν πάντες δυνατοὶ ἐκύκλωσαν, (τῆς γραφῆς αἱ ῥήσεις) σοφίζουσα τὸν κόσμον.

234-241 om. MP 234 ἐλλαμπόμενον Pa 235 προφητεία Pa 237 κοιλίει A 242
δοξάζων M 244 μάκαρ APa 245 δρωσώδεις A 246 ψεκάδες A 250 εἰληφῶς
AP 251 καθὼς AP 252 ἐκδημῶν Pa 255 αἰτοῦμεν P 256 τελοῦσιν A 258
ἀσιγήτοις APa 263 ἀσύγχυτον MP 266 κλήνη A 267 Θεοῦ MP 268
σεσαρκωμένον AMP 273 γραφεῖς A

ᾠδὴ θ'. Τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν Λόγον

275	Ὡς συμπαθῆς ἐπηρώτας τὴν νεκρὰν ὥσπερ ζῶσαν· εἰδώλων δὲ κατέαξας βωμοὺς σὺν τῷ τεμένει πρεσβείαις σου, ἐπισχῶν ἀοράτως
280	συλῆσαι τοὺς ἐλθόντας δυσμενῶς τὴν σὴν ποιμνὴν, Σπυρίδων, θαυματουργῶν ἐξαΐσια.

Σοῦ ταῖς δεήσεσι, πάτερ,
ὑετοῦ λαβροτάτου
285 λυτροῦται καὶ χειμῶνος βλαβεροῦ
ὄδοιπορῶν ὁ ἐν πίστει σου,
προσπελάσας τῷ φόβῳ,
ἀβρόχως ἐξανύσας τὴν ὁδὸν
καὶ τὸ θαῦμα τοῖς πᾶσι
290 κατάδηλον ποιούμενος.

Ἦδη τὸ τέλος ἐγγίζει
καὶ τί πρᾶξαι οὐκ οἶδα,
συζῶν ἐν ῥαθυμία παντελεῖ·
295 πάτερ Σπυρίδων, βοήθει μοι
ἐν ἡμέρα τῆς δίκης,
κολάσεως ἐξαίρων με φρικτῆς
καὶ τῆς αἰωνιζούσης ἐκεῖσε κατακρίσεως.

θεοτ.

Φιλαμαρτήμων ὑπάρχων
ἀμελείας ὀμίχλην
300 περὶκειμαι· πανάμωμε Ἄγνη,
φῶς ἢ τεκοῦσα τὸ ἄδυτον
μετανοίας ἀκτίσι
καταύγασόν με, μόνη Ἀγαθή,
καὶ τῆς αἰωνιζούσης
305 κολάσεως ἐξάρπασον.

275 ἐπιρώτας A 277 τὲ MP βομοῦς A 278 τεμένη A 282 θαυματουργὲ ἐξέεσια
P 283 δεήσεσιν A 284 λαυρωτάτου APa: λαβρωτάτου MP 285 λυτροῦτε A
χειμόνος A 286 ὄδυπορῶν A 287 τάφῳ AMP 288 ἀβρόχως P 291 ἐγγύζει M
292 οἶδα M 293 παντελεῖ A: παντελεῖ Pa 294 βοήθη MP 296 ἐξαίρων A 297
ἐκήσε A: ἐκεῖσαι M 298 ὑπάρχω M 299 ἀμελεία A 300 περὶκειμαι M Ἄγνη M
302 ἀκτίσι A 305 με λύτρωσαι MP

301 *Acath.* Φ 7 λαμπτήρ τοῦ ἀδύτου φέγγους; *Acath.* Γ 14 τὸ φῶς ἀρρήτως
γεννήσασα; *Acath.* Ι ἀστέρος ἀδύτου μήτηρ

3. Σχόλια

Σ' αυτό το κεφάλαιο θα γίνει μερικός σχολιασμός του κανόνα σε σχέση και με άλλα υμνογραφικά κείμενα με βάση επιλεγμένα χωρία που παρουσιάζουν ξεχωριστό ερμηνευτικό ενδιαφέρον, εμπεριέχοντας θεολογικά και δογματικά στοιχεία. Και αυτά τα χωρία βρίσκονται στα θεοτοκία και στο τριαδικό.

α. «Θεογεννήτορ Κόρη [...] Θεὸν ἐχώρησας» (στ. 64, 66):

Στον παρόν απόσπασμα ο Ιωσήφ Υμνογράφος αναφέρεται στο γεγονός ότι η Θεοτόκος χώρεσε στη μήτρα της τον Θεό. Αντιστοίχως στον οίκο Η του Ακαθίστου υπάρχει ο χαιρετισμός που λέει «Χαῖρε, θεοῦ ἀχωρήτου χώρα».²⁹⁶ Ο δε Ρωμανός Μελωδός σε ένα τροπάριό του αναφέρεται στον Χριστό χαρακτηρίζοντάς τον «χωρητὸν καὶ ἀχώρητον».²⁹⁷

β. «Ὡς πάντων τῶν ἀγγέλων ἀγιωτέρα / τὸν μόνον ὑπεράγιον Θεὸν Λόγον / ἐκύησας, Πανάμωμε, ἀπορρήτως» (στ. 97-99):

Στον οίκο Γ του Ακαθίστου υπάρχει ο χαιρετισμός «Χαῖρε, βουλῆς ἀπορρήτου μύστις»,²⁹⁸ εννοώντας ότι η Θεοτόκος κατέστη κοινωνός των μυστικών και προαιώνιων θείων βουλών σχετικά με τη σάρκωση του Χριστού για τη σωτηρία μας.²⁹⁹ Αντίστοιχα ο Ρωμανός Μελωδός αναφερόμενος στον Χριστό παραθέτει σε ένα τροπάριό του τους στίχους «Μέγας ὑπάρχεις καὶ ἔνδοξος, ὃν ἐγέννησεν / ἀπορρήτως ὁ ὕψιστος».³⁰⁰

γ. «ἀμαρτιῶν μου / τὸ χειρόγραφον λόγῃ / τοῦ τεχθέντος / ἐκ σου διάρρηξον / βίβλω σωζομένων κάμῃ / καταγράψουσα» (στ. 165-170):

Ο ὅρος *χειρόγραφον* που συναντούμε στον υπό εξέταση κανόνα για τον ἅγιο Σπυρίδωνα απαντά και στον οίκο Χ του Ακαθίστου Ὑμνου: «Χάριν δοῦναι θελήσας ὀφλημάτων ἀρχαίων, / ὁ πάντων χρεωλύτης ἀνθρώπων, / ἐπεδήμησε δι' ἑαυτοῦ, / πρὸς τοὺς ἀποδήμους τῆς αὐτοῦ χάριτος, / καὶ σχίσας τὸ χειρόγραφον ἀκούει παρὰ πάντων οὕτως· Ἀλληλουῖα».³⁰¹ Στον κανόνα για τον ἅγιο Σπυρίδωνα ο Ιωσήφ Υμνογράφος παρακαλεῖ τη Θεοτόκο να καταστρέψει το χειρόγραφο των αμαρτιῶν του μέσω της λόγῃς του Υἱοῦ της και να τον καταγράψει στο βιβλίο των σωζομένων.

²⁹⁶ Constantine Trypanis, *Fourteen Early Byzantine Cantica*, (Wiener Byzantinistische Studien V), Βιέννη, Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1968, σ. 35· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος: Ἐκδοσις κριτική*, Ηράκλειο, Ἐκδοσις Ἱεράς Μητροπόλεως Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου, 2021, σ. 182.

²⁹⁷ Paul Maas και Constantine Trypanis, *Sancti Romani Melodi Cantica: Cantica Genuina*, Οξφόρδη, At The Clarendon Press, 1963, σ. 30.

²⁹⁸ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 31· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ὁ Ἀκάθιστος...*, ὁ.π., σ. 170.

²⁹⁹ Πλάτων Σταματάκης, *Εκκλησιαστικὴ ἢ βυζαντινὴ ὕμνογραφία καὶ ἀναλυτικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου*, Αθήνα, χ.ό., 1940, (β' ἐκδ.), σ. 59· Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος (Αρχιμ.), ὁ.π., σ. 172.

³⁰⁰ Paul Maas και Constantine Trypanis, *Sancti Romani...*, ὁ.π., σ. 30.

³⁰¹ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 38· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ὁ Ἀκάθιστος...*, ὁ.π., σ. 189.

δ. «Ἀμήτωρ τὸ πρὶν, / ὁ Υἱὸς ὁ τοῦ Θεοῦ, / Ἄγνή, ὑπάρχων, / ἐκ σοῦ ἀπάτωρ ὑπὲρ ἔννοιαν» (στ. 225-228):

Παρακάτω παραθέτουμε αποσπάσματα από υμνογραφικά κείμενα προγενέστερα ή μεταγενέστερα του Ιωσήφ Υμνογράφου, στα οποία απαντούν οι ὅροι *ἀμήτωρ* και *ἀπάτωρ* σχετιζόμενοι με τον υπό μελέτη κανόνα:

- i. «Ὁ πρὸ ἑωσφόρου / ἐκ πατρὸς ἀμήτωρ γεννηθεὶς ἐπὶ γῆς ἀπάτωρ ἐσαρκώθη σήμερον ἐκ σοῦ»³⁰² (στ. 1-3) [ποίημα Ρωμανοῦ Μελωδοῦ]
- ii. «ὁ ἀπάτωρ ἐκ μητρός, / ἐκ πατρὸς δὲ ἀμήτωρ»³⁰³ (στ. 267-268) [ποίημα Ἀνδρέα Κρήτης]
- iii. «Ἀμήτωρ πρὸ τῆς σαρκός, / ἀπάτωρ μετὰ τὴν σάρκωσιν»³⁰⁴ (στ. 1-2) [ποίημα Ἰωάννου Μαυροπόδος]³⁰⁵
- iv. «Δοξάζομέν σε, υἱὲ τοῦ Θεοῦ μονογενές, τὸν ἀπάτορα ἐκ μητρός, καὶ ἀμήτορα ἐκ πατρὸς»³⁰⁶ [ποίημα Σωφρονίου Ἱεροσολύμων].

ε. «πανάμωμε Ἄγνή, / φῶς ἢ τεκοῦσα τὸ ἄδυτον» (στ. 300-301):

Στον οἶκο Φ του Ακαθίστου υπάρχει ο χαιρετισμός «Χαῖρε, λαμπτήρ τοῦ ἀδύτου φέγγους» στον οποίο εκφράζεται το ἴδιο νόημα.³⁰⁷

³⁰² Ἀνανίας Κουστένης (Αρχιμ.), *Ρωμανοῦ Μελωδοῦ Ὕμνοι*, τόμ. Α', Αθήνα, Εκδόσεις Ἀρμός, 2011, σ. 34.

³⁰³ Joseph Schirò (επιμ.), *AHG, τόμος Δ': Canones Decembris*, Athanasius Cominis collegit et instruxit, Ρώμη, 1976, σ. 643.

³⁰⁴ Συγγραφεῖς, *Μηναῖον τοῦ Ἰανουαρίου*, Βενετία, Εκ του Ἑλληνικοῦ Τυπογραφείου «Ο Φοῖνιξ», 1889, (ια' ἐκδ.), σ. 229.

³⁰⁵ Δουνδουλάκης Ἐμμανουήλ, *Ἀγιολογικά και υμνολογικά Σύμμεικτα Α'*, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη, 2018, σ. 69.

³⁰⁶ *Ὁ.π.*, σ. 68.

³⁰⁷ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 38· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ὁ Ἀκάθιστος...*, ὁ.π., σ. 188.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

- Δετοράκης Θεοχάρης, *Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος: Ἐκδοση κριτική*, Ηράκλειο, Ἐκδοσις Ἱεράς Μητροπόλεως Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου, 2021.
- Κουστένης Ανανίας (Αρχιμ.), *Ρωμανοῦ Μελωδοῦ Ὕμνοι*, τόμ. Α΄, Αθήνα, Εκδόσεις Αρμός, 2011.
- Συμεών Μεταφραστής, *Βίος και πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Σπυρίδωνος ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος*, PG 116, 417A-468A.
- Συγγραφεῖς, *Μηναῖον τοῦ Δεκεμβρίου*, Βενετία, Εκ της Ελληνικῆς Τυπογραφίας του Φοίνικος, 1845, σ. 102-103.
- Συγγραφεῖς, *Μηναῖον τοῦ Ἰανουαρίου*, Βενετία, Εκ του Ελληνικοῦ Τυπογραφείου «Ὁ Φοῖνιξ», 1889, (1α΄ έκδ.).
- Τωμαδάκης Ευτύχιος, *Ἄσματα τοῦ Τριωδίου ἐρανισθέντα ἐκ κωδίκων τῆς Κάτω Ἰταλίας*, τόμ. Β΄, Αθήνα, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων, 2004.
- Maas Paul και Trypanis Constantine, *Sancti Romani Melodi Cantica: Cantica Genuina*, Οξφόρδη, At The Clarendon Press, 1963.
- Schirò Joseph (επιμ.), *AHG, τόμος Α΄: Canones Septembris*, Ada Debiasi Gonzato collegit et instruxit, Ρώμη, 1966.
- Schirò Joseph (επιμ.), *AHG, τόμος Δ΄: Canones Decembris*, Athanasius Cominis collegit et instruxit, Ρώμη, 1976.
- Toma Paraskevi (επιμ.), *Joseph the Hymnographer: Kanones on Saints According to the Eight Modes (Critical Edition)*, (Byzantinistische Studien und Texte 12), Βιέννη-Ζυρίχη, LIT Verlag GmbH & Co. KG, 2018.
- Trypanis Constantine, *Fourteen Early Byzantine Cantica*, (Wiener Byzantinistische Studien V), Βιέννη, Hermann Böhlau Nachfolger, 1968.
- Ven Paul van den, *La Légende de S. Spyridon Évêque de Trimithonte* (Bibliothèque du Muséon, τόμ. 33), Λέβεν, Publications Universitaires-Institut Orientaliste, 1953.

2. ΠΗΓΕΣ

α. Ελληνόγλωσσες

- Βέης Νίκος, *Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων: Κατάλογος περιγραφικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς μονὰς τῶν Μετεώρων*, τόμ. Α΄, Μονὴ Μεταμορφώσεως (Μετέωρον), Αθήνα, Zeno Booksellers & Publishers, 1967.
- Δετοράκης Θεοχάρης, *Βυζαντινὴ φιλολογία: Τὰ πρόσωπα και τὰ κείμενα*, τόμ. Β΄, Ηράκλειο Κρήτης, χ.ό., 2003.
- Δοσίθεος (Αρχιμ.), *Τριώδια Πεντηκοσταρίου Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου*, Αθήνα, Επτάλοφος ABEE-Ἱερά Μονὴ Παναγίας Τατάρνης Ευρυτανίας, 1995.
- Δουνδουλάκης Εμμανουήλ, *Αγιολογικά και υμνολογικά Σύμμεικτα Α΄*, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη, 2018.
- Ευστρατιάδης Σωφρόνιος και Λαυριώτης Σπυρίδων (Μον.) (επιμ.), *Εἰρημολόγιον*, (Αγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη 9), Chennevieres-sur-Marne (Seine & Oise), χ.ό., 1932.
- Θεοδωρόπουλος Επιφάνιος (Αρχιμ.), *Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος μετὰ ἐρμηνείας*, Τροιζήνα, Ἐκδοσις Ἱερού Ησυχαστηρίου Κεχαριτωμένης Θεοτόκου Τροιζήνος, 1969.

- Λιβαδάρας Νικόλαος, *Τὸ πρόβλημα τῆς γνησιότητος τῶν ἀγιολογικῶν ὕμνων τοῦ Ρωμανοῦ*, (διδακτορική διατριβή), Αθήνα, 1959.
- Μπαλάνος Δημήτριος, *Πατρολογία: Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες καὶ συγγραφεῖς τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων*, Αθήνα, Τύποις Ι. Λ. Αλευροπούλου & Σίας, 1930.
- Εὔδης Θεόδωρος, *Βυζαντινὴ ὕμνογραφία*, Αθήνα, Εκδόσεις Νικόδημος, 1978.
- Πασχαλίδης Συμεών, *Νικήτας Δαβὶδ Παφλαγῶν: Τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο του – Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς προσωπογραφίας καὶ τῆς ἀγιολογικῆς γραμματείας τῆς προμεταφραστικῆς περιόδου*, (Βυζαντινά Κείμενα καὶ Μελέται 28), Θεσσαλονίκη, Κέντρο Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, 1999.
- Πολίτης Λίνος καὶ Πολίτη Μαρία, *Κατάλογος χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος αρ. 1857-2500*, (Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 54), Αθήνα, Γραφεῖον Δημοσιευμάτων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1991.
- Ράμφος Ἰωάννης (Πρωτοπρ.), *Αγιολογικὰ μελετήματα*, προλεγόμενα Π. Β. Πάσχος, Αθήνα, χ.ό., 1987.
- Σταματάκης Πλάτων, *Ἐκκλησιαστικὴ ἢ βυζαντινὴ ὕμνογραφία καὶ ἀναλυτικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου*, Αθήνα, χ.ό., 1940, (β' ἐκδ.).
- Συκουτρῆς Ἰωάννης, *Μελέται καὶ ἄρθρα*, Αθήνα, Εκδόσεις τοῦ Αἰγαίου, 1956.
- Τρυπάνης Κωνσταντῖνος, *Ἑλληνικὴ ποίηση: Ἀπὸ τον Ὀμηρο ως τον Σεφέρη*, Αθήνα, Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας», 1986.
- Τωμαδάκης Ευτύχιος, *Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος: Βίος καὶ ἔργον*, («Ἀθηνά», Σύγγραμμα περιοδικόν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας, Σειρά διατριβῶν καὶ μελετημάτων 11), Αθήνα, Τυπογραφεῖον Ἀδελφῶν Μυρτίδη, 1971.
- Τωμαδάκης Νικόλαος, «Βυζαντινὰ λεξικογραφικά (ἐπὶ τινος ἀστόχου “Συμπληρώματος” τοῦ LS Κωνστ.)», *ΕΕΒΣ*, τόμ. 41, 1974, σ. 455-478.
- Τωμαδάκης Νικόλαος, «Ἡ γλῶσσα Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου», *ΕΕΦΣΠΑ*, τόμ. 23, 1972-1973, σ. 21-42.
- Τωμαδάκης Νικόλαος, «Ἡ δῆθεν “μεγάλῃ σιγῇ” τῶν γραμμάτων ἐν Βυζαντίῳ (650-850): Ἀρχαιογνωσία καὶ πνευματικαὶ ἐκδηλώσεις», *ΕΕΒΣ*, τόμ. 38, 1971, σ. 5-26.
- Τωμαδάκης Νικόλαος, *Συλλάβιον βυζαντινῶν μελετῶν καὶ κειμένων, Τεῦχος Α': Ἡ Ἀκάθιστος ἑορτὴ καὶ ἡ ὕμνολογία τῆς*, Αθήνα, Τυπογραφεῖον Ἀδελφῶν Μυρτίδη, 1964.
- Τωμαδάκης Νικόλαος, «Ὑμνογραφικά: *Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta Italiae Inferioris, Joseph Schirò consilio et ductu edita* III, VI, IX», *Ἀθηνά*, τόμ. 75, 1974-1975, σ. 403-433.
- Φυτράκης Ανδρέας, *Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος καὶ Ἰωσήφ ὁ Στουδίτης καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν (Κρίσεις καὶ Παρατηρήσεις)*, Αθήνα, χ.ό., 1970.
- Χρήστου Παναγιώτης, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία, Τόμ. Ε': Γραμματεία τῆς Πρωτοβυζαντινῆς Περιόδου (ΣΤ'-Θ' αἰῶνες)*, Θεσσαλονίκη, Εκδοτικός Οἶκος Κυρομάνος, 1992.
- Maas Paul, *Κριτικὴ τῶν κειμένων*, μτφρ.-σχόλια Ν. Χιονίδης, Αθήνα, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, 1984, (β' ἐκδ.).
- Rosenqvist Jan Olof, *Ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία ἀπὸ τὸν 6ο αἰῶνα ὡς τὴν Ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα, Εκδόσεις Κανάκη, 2008.
- West Martin, *Κριτικὴ τῶν κειμένων καὶ τεχνικὴ τῶν ἐκδόσεων*, Αθήνα, Δαίδαλος-Ι. Ζαχαρόπουλος, 1989.

β. Ξενόγλωσσες

- Høgel Christian, *Symeon Metaphrastes: Rewriting and Canonization*, Κοπεγχάγη, Museum Tusculanum Press-University of Copenhagen, 2002.
- Omont Henri, *Inventaire Sommaire des Manuscrits Grec de la Bibliothèque Nationale*, τόμ. Β΄, Παρίσι, Alphonse Picard Librairie, 1888.
- Papaioannou Stratis, «Sacred Song», στο Stratis Papaioannou (επιμ.), *The Oxford Handbook of Byzantine Literature*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 2021, σ. 430-463.
- Trypanis Constantine, *Greek Poetry: From Homer to Seferis*, Λονδίνο-Βοστώνη, Faber and Faber, 1981.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ψδὴ β΄. Ὁ Εἰρμός

Ἴδετε, ἴδετε, ὅτι ἐγὼ εἰμι
ὁ ἐν θαλάσῃ σώσας
καὶ ἐν ἐρήμῳ κορέσας Ἰσραηλίτην λαὸν
καὶ τὸ ὕδωρ ἐκ πέτρας πηγάσας τῷ λαῷ,
5 ἵνα τὸν πάλαι τῇ φθορᾷ,
πεπτωκότα φορέσας,
ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτὸν δι' ἄφατον ἔλεος.

1-7 om. MP 2 σώσας om. A 3-7 om. A

Ψδὴ γ΄. Ὁ Εἰρμός

Πρὸς Κύριον
ἐκ κήτους ὁ Ἰωνᾶς ἐβόησε,
σὺ με ἀνάγαγε
ἐκ πυθμένος Ἰδοῦ, δέομαι
5 ἵνα ὡς λυτρωτῇ
ἐν φωνῇ αἰνέσεως
ἀληθείας τε πνεύματι θύσω σοι.

2 ἐκ κή... (desunt sedecim litterae) M ἐβόησε om. A 3-7 om. AM 5 Ἰωνᾶς P

Κάθισμα. Ἦχος πλάγιος δ΄. Προσόμοιον. Τὴν σοφίαν τοῦ λόγου

Ἐκ ποιμνίου προβάτων ἐπιστατεῖν
τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας προχειρισθείς,
ποιμὴν θεοπρόβλητος,
σὺ Σπυρίδων, ἀνέλαμψας
5 κακοδοξίας λύκους,
ἐλάσας τοῖς λόγοις σου
ἐν εὐσεβείας πόα,
αὐτὴν ἐκτρεφόμενος·
ὅθεν ἀναμέσον
10 θεοφόρων πατέρων
τὴν πίστιν ἐτράνωσας
ἐν σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος,
ιεράρχα μακάριε,
πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ
15 τῶν πταισμάτων
<ἄφεσιν δωρήσασθαι,
τοῖς ἐορτάζουσι πόθῳ
τὴν ἀγίαν μνήμην σου>.

1-15 om. APa 16-18 om. AMPPa

Θεοτοκίον

Προσόμοιον. Τὸ προσταχθὲν μυστικῶς

Τὸν ἀναλλοίωτον Θεὸν ὡς τετοκυῖα,
[τὸ]ν ἀλλοιούμενον ἀεὶ
τῇ ἁμαρτία,
προσβολαῖς τοῦ δολίου καὶ τῇ ῥαθυμίας,
5 στερέωσον τὴν καρδίαν μου ἀγαθῇ,
πρεσβείαις ταῖς μητρικαῖς σου, ὅπως κἀγώ,
εὐχαρίστως κραυγάζω σοι·
Θεοκυήτορ Μαρία,
δοξάζω σε καὶ μέλω σε
10 ἣν δοξάζει τὰ σύμπαντα.

1-10 om. APPa

Σταυροθεοτοκίον

Τῷ τοῦ υἱοῦ σου καὶ Θεοῦ σταυρῷ, Παρθένε,
περιφρουρούμενοι ἀεὶ τὰς τῶν δαιμόνων
προσβολὰς ἐκτροπούμενοι καὶ τὰς μεθοδίας
κυρίως σε Θεοτόκον καὶ ἀληθῶς
5 ὑμνοῦντες καὶ πόθῳ πᾶσαι αἱ γενεαὶ
μακαρίζομεν, Ἄχραντε, ὡς προεφύτευσας, διὸ
πταισμάτων ἡμῖν ἄφεςιν
ταῖς πρεσβείαις σου δώρησον.

1-8 om. APPa

Κοντάκιον. Ἦχος β'. Τὰ ἄνω ζητῶν

Τῷ πόθῳ Χριστοῦ
τρωθεῖς, ἱερώτατε,
τὸν νοῦν περωθεῖς
τῇ αἴγλῃ τοῦ Πνεύματος,
5 πρακτικῇ θεωρίᾳ,
τὴν πρᾶξιν εὖρες, θεόληπτε,
θυσιαστήριον γενόμενος,
αἰτούμενος πᾶσι θεῖαν ἔλλαμψιν.

1-8 om. A 1-2 Τῷ πόθῳ τρωθεῖς Χριστοῦ Pa 4 τῇ τοῦ Πνεύματος MP 6
θεόπνευστε Pa 8 ἄφεςιν P

Ὁ Οἶκος

- Τὸν ἐκ κοιλίας ἡγιασμένον
ιεράρχην Κυρίου, εὐφημήσωμεν νῦν
Σπυρίδωνα, τὸν τῆς χάριτος πλάκας δεξάμενον
θείας δόξης, καὶ ἐν θαύμασι περιβόητον πάση κτίσει
5 καὶ ὡς θερμὸν καὶ αὐτόπτην τῆς θείας ἐλλάμπεως,
ὡς τῶν πενήτων προστάτην,
καὶ τῶν ἁμαρτανόντων ψυχαγωγόν·
αὐτὸς γὰρ θεῖῳ τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ,
καθέστηκεν ἱερεὺς
10 αἰτούμενος πᾶσι θεῖαν ἔλλαμπιν.

1-10 om. A 4 καὶ om. MP πάσι κτίση M: πίστει θερμῇ Pa 5 καὶ om. M ὡς
αὐτόπτην τῆς θείας ἐλλάμπεως Pa 7 ψυχαγωγῶν Pa 8 οὕτως Pa θεῖος MP 9
ἱερεῖον καθέστηκεν P: ἱερεῖον καθέστηκε Pa 10 ἄφεςιν P

Συναξάριον

Τοῦ αὐτοῦ μηνὸς IB'
Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Σπυρίδωνος τοῦ θαυματουργοῦ.

Ὁ θαυματουργὸς κἂν τέθηκε Σπυρίδων,
τοῦ θαυματουργεῖν οὐκ ἔληξεν εἰσέτι.

5 Ἀμφὶ δωδεκάτην Σπυρίδων βίοντι λίπε τόνδε.

Οὗτος ἤκμασεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου.

Ἦν δὲ τὸν τρόπον ἀπλοῦς,
καὶ τὴν καρδίαν ταπεινός.

Ἐγένετο δὲ ἐξ ἀρχῆς ποιμὴν προβάτων·

10 ἔπειτα γυναικὶ προσωμίλησε,
καὶ μετὰ τὴν αὐτῆς ἀποβίωσιν,
κατέστη ἐπίσκοπος.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἡ χάρις αὐτῷ ἐδόθη παρὰ Θεοῦ,
ὡς ἐπωνυμίαν γενέσθαι αὐτῷ τὰ θαύματα,

15 Καὶ γὰρ ἐν αὐχμῷ κατήγαγεν ὑετὸν,
καὶ πάλιν αὐτοῦ τὴν ἀμετρίαν δι' εὐχῆς ἐκώλυσε.
Καὶ μελετώμενον λιμὸν παρ' αὐτῶν σιτοκαπήλων ἔλυσε,
συμπεσουσῶν αὐτοῖς τῶν ἀποθηκῶν,
αἷς τὸν σῖτον συνέσχον.

20 Καὶ ὄφιν μετέβαλεν εἰς χρυσόν
καὶ μετὰ τοῦ λῦσαι δι' αὐτοῦ τὴν τοῦ πένητος συμφορὰν,
πάλιν τὸν χρυσὸν εἰς ὄφιν ἀποκατέστησε.
Καὶ ποταμοῦ ρεύματα ἔστησε.

καὶ πόρνην προσψαῦσαι τολμήσασαν τὰ κατ' αὐτὴν προσειπῶν
25 ἐξαγορευῆσαι ἔπεισε.

Καὶ τοὺς ἐπὶ λόγοις φρονοῦντας ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν Συνόδῳ,
τῇ δυνάμει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπεστόμισε.

- Καὶ παρακαταθήκην γυναικὸς τινὸς ἐπιζητούσης,
 ἤδη οὖσαν τὴν αὐτοῦ θυγατέρα νεκρὰν,
 30 ἐπανερόμενος, ἧ παρετέθει τὰ χρήματα,
 μαθὼν παρ' αὐτῆς ἔνθα κέκρυπται,
 τῇ τούτων κυρία ἀπέδωκε.
 Καὶ τὸν βασιλέα Κωνστάντιον τοῦ συνέχοντος ἀπήλλαξε.
 Καὶ παῖδα γυναικὸς τινὸς ἀνεζώωσε.
 35 Κοι τὸν κατὰ πλεονεξίαν τὴν αἴγα βουλόμενον λαβεῖν διήλεγξε,
 τῆς μιᾶς ἐκείνης αἰγὸς πρὸς τὴν μάνδραν,
 ἀπὸ τοῦ ταύτην ἔλκοντος βία, μεταχωρούσης·
 μετὰ δὲ τὸ τὴν τιμὴν αὐτῆς
 ἀπαριθμήσασθαι τὸν ἐξωνούμενον,
 40 μεινάσης σὺν τοῖς λαιπαῖς.
 Ἰάσατο δὲ καὶ τοῦ διακόνου τὴν ἀφωνίαν ὡς μικρὰν εὐχὴν ἐπιτραπείς,
 διὰ κενοδοξίαν μεγάλην ἐξέτεινε,
 καὶ εὐθὺς εἰς ἀφωνίαν κατέστη.
 Τούτῳ συνυπακούοντες ὤφθησαν ἄγγελοι,
 45 καὶ τῷ πνεύματί σου,
 ἐν τῷ τὴν εἰρήνην συνήθως ἐν ἐκκλησίᾳ διδόναι
 Τῶν γὰρ ἐν λαμπάσι φώτων παρὰ τῶν ὑπηρετῶν ἀναφθέντων ὀλίγων,
 καὶ τοῦ ὀσίου δυσχεραίνοντος ἐπὶ τούτῳ,
 μὴ παρεῖναι τινὰς ἔλεγον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ,
 50 καὶ μὴ δεῖσθαι πλείονος δαδουχίας,
 ἐμαρτυρήθη δὲ τῷ ἁγίῳ ἄνωθεν,
 ὅτι θεατὰς μᾶλλον ἀγγέλους ἔχει σὺν ὑπακούοντας
 καὶ συμψάλλοντας.
 Ἡ δὲ ἐν τῷ λύχνῳ,
 55 ἤδη μαραινόμενου τοῦ ἐν αὐτῷ φωτός καὶ λήγοντος διὰ τροφῆς ἔνδειαν,
 εξαίφνης τοῦ ἐλαίου ἀνάβλυσις,
 τίνας οὐκ ἐκπλήττει τῷ θαύματι;
 Πολλοῖς δὲ ἐκ προγνώσεως θείας, περὶ τῶν μελλόντων ἐθέσπισε.
 Καὶ τὸν Ἐπίσκοπον Τριφύλλιον νουθετήσας,
 60 προστετηκότα τοῖς τοῦ κόσμου τερπνοῖς καὶ προσκείμενον
 ποθεῖν μέλλοντα ἔπεισε.
 Καὶ τὴν μοιχευθεῖσαν γυναῖκα, τὴν δὲ ἐξομολόγησιν μὴ δεχομένην
 ἀλλ' ἐν τῷ τίκτειν τὸν ἴδιον ἄνδρα πείθουσιν ὅτι ἐξ αὐτοῦ εἶη τὸ ἐγκυμονούμενον,
 καὶ τοὶ μῆνας εἴκοσι ἀποπλεύσαντα καὶ μὴ συγγενόμενον αὐτῇ ἐπιτιμήσας
 65 θανάτῳ παρέδωκε.
 Τούτου θέρους ὥρα, ἐν ἡλίῳ φλέγοντι,
 δρόσου πλήρης ἡ κεφαλὴ ἐφαίνετο,
 δηλούντος τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπ' αὐτῷ γενησομένην τιμὴν.
 Ὅπως δὲ ἦν συμπαθῆς,
 70 ἐδήλωσε τὸ συμβὰν εἰς τοὺς τὴν ποιμνὴν αὐτοῦ συλῆσαι ἐπιχειρήσαντας.
 Οὐ μόνον γὰρ αὐτοὺς ἄορασίᾳ κρατηθέντας τοῦ πάθους ἀπήλλαξεν,
 ἀλλὰ καὶ κριὸν ἓνα ἐπιδούς ἀπέλυσεν, ἐπειῶν,
 ὡς ἂν μὴ ὧσι μάτην ἠγρυπνηκότες.
 Οὗτος τὸ καταπιστευθὲν αὐτῷ ποιμνιον ποιμάνας καλῶς,
 75 πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων πολιτείαν καὶ διαγωγὴν μετετάξατο.
 Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σύναξις ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ τοῦ ἁγίου
 καὶ κορυφαίου Πέτρου, τῷ συγκειμένῳ τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ.

1-77 om. AMPa 5 βίωτον P 7 ἀπλοῦς P 9 ἀπ' ἀρχῆς Me 10 προσομιλήσας Me
20 χρυσοῦν P 22 χρυσοῦν P 23 Ποταμῶν Me 24 ἐξειπὼν Me 25 ἔπεισεν
ἐξαγορευσαί τὰ ἐαυτῆς Me 28 Καὶ γυναικὸς τινὸς παρακαταθήκην ζητούσης Me
30 παρετίθει P 36 μάνδρα P 39 ἐπαριθμήσασθαι Me 44 σὺν ὑπακούοντες P
47 λαμπᾶσι P ὀλίγ P 59 Τριφύλιον P 61 μᾶλλοντα P 64 συγγινόμενον P 66
Τούτῳ Me 67 οὐσα ἐφαίνετο P 70 τῆς ποιμένης P 72 εἰπὼν P 73 ἀγρυπνηκότες
P 74 αὐτῷ om. Me ἰθύνας Me 76 σεπτῷ om. Me ἀποστολίῳ P